

Hétfőn, augusztus 25-én nyitattik meg

Hirsch testvérek árúháza

Budapest, IV., váci-utca 3. szám alatt
(az újonnan épült palotában).

Mint hogy hazánk fővárosában, mely világvárossá fejlődött, eddig nagy szabású árúházak nem léteztek, indíttatva éreztük magunkat a párisi nagy árúházak mintája szerint a fővároshoz méltó és eddig helyben páratlanul álló

női és uri divat-árúházat

alapítani. — Általánosan részesülő jó hírnevűknél fogva azon reményben vagyunk, hogy legszigorúbb pontosságunk a n. é. közönség elismerését elnyerendi, és bátorokunk dús választékú raktárunk szíves megtekintésére tisztelettel meghívni.

A legolcsóbb szabott árak minden egyes darabon föl vannak tüntetve.

A n. é. közönség becses jóindulatát kérve, vagyunk mély tisztelettel

Hirsch testvérek

Budapest, IV., váci-utca 3. sz.

Este villany-világítás.

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapesten megjelent s minden könyvtárnál kapható:

Zöld Könyvtár.

(Csinos, zöld vászonkötésű kötetekben.)

- Boros Mihály válogatott kisebb munkái.** 2 frt.
Fáy András eredeti meséi és aphorizmái. Negyedik kiadás. 1 frt 60 kr.
Győrffy Iván. Tréfás versek. Humorgyöngyök gyönyörködtető gyűjteménye. 80 kr.
Hufeland Kristóf Vilmos dr. Makrobiotika vagy hogyan hosszabbíthatjuk meg életünket. Dr. Klencke átdolgozása nyomán, ford. Kemény Fülöp. 1 frt 60 kr.
Jókai Mór válogatott beszélei. Második kiadás. 1 frt 60 kr.
 Tartalom: I. A Bárdy család. — A jó öreg asszony. — A kalózkirály. — Petky Farkas leányai. — Bacsó Tamás.
 II. A Hargita. — A khánok utódja. — Történetek egy ócska kastélyban. — Valdivia.
Kane a sarkutazó. A második Grinnel-expedíció sarkutazása Dr. Kane E. K. műve után. Bevezetéssel ellátva. 1 frt 60 kr.
Kisfaludy Károly válogatott munkái két kötetben. A költő arcképével. II-ik kiadás. 1 frt 60 kr.
 Yersék és elbeszélések. — Szinművek.
Kisfaludy Sándor összes regéi. A költő arcképével. 1 frt 60 kr.
 Tartal. m: I. Előszó. — Csobánecz. — Títika. — Somló. — Dobozi Mihály és híveise. — A szent-mihályhegyi remete. — A megboszlult hitesség. — Gyula szerelme.
 II. Kemend. — Döbrönte. — Szilgily. — A somlói vérszűrt. — Esegvár. — Micz bán. — Frangyepán Erzsébet. — Balassa Bálint. — Viola és Pipacs vagy hamis barát.
Kugge Adolf br. Érintkezés az emberrel. Fordította Nagy István. 1 frt 80 kr.
Kulifay Ede. Magyarország története. A legrégibb időkől korunkig. 1 frt 60 kr.
Kulifay Ede. A szabadság hősei és vértanúi. Lapok a magyar történelemből. 1 frt 60 kr.

SCHLICK-féle Vasöntöde és Gépgyár Részvény-Társaság Budapest.

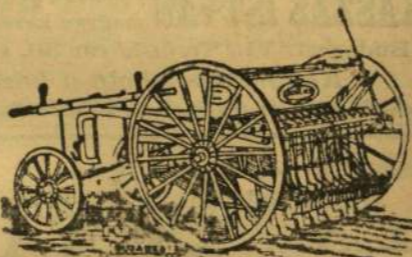
Gyár és irodák: Városi iroda és raktár: VI., külső váci-ut 1696-99. sz. VI., Podmaniczky-utca 14. sz. Ajánlja kintinó és szilárd szerkezetű, számos első díjjal kitüntetett:

SCHLICK-féle szab. 2 és 3 vasu ekéit

és szabadalmazott mélyítő ekéit, mélyítő-ekéit önzetékkel, eredeti Schlick és Vidats-féle egyvasu ekéit, talajmivelő eszközeit, boronáit és rügtörő hengereit

Schlick-féle szab. Haladás sorbavetőgépeit.

Szóróvető gépek, többvasu ekékre alkalmazható tengeri- és répa-ültető készülékek. Készletben vannak továbbá: gőz- és járgányoséplő készülékek, gabonatisztító rosták (Baker és Vidats rendszer), takarmánykészítő gépek, tengeri-morzsolók és daralók, örlőmalmok és olajmalmok-be rendezések. — Eredeti amerikai kéve-kötő és marokrakó arató gépek és fűkaszálo gépek.

Legjutányosabb árak. Előnyös fizetési feltételek. Árjegyzékek kívánatra ingyen és bérletve.

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapesten megjelent s minden könyvtárnál kapható:

Az egyévi önkéntes

a közös hadseregben és a magyar kir. honvédségben.

Kézikönyv

EGYÉVI ÖNKÉNTES-JELÖLTEK,

továbbá

papnövendékek, tanítójelöltek, öröklött mezei gazdaságok birtokosai, családfenntartók és a hatóságok számára.

Az új véderő-törvény (1889. VI. t. cz.) alapján

HITELES FORRÁSOKBÓL

(törvényekből, rendeletekből, szabályzatokból és utasításokból)

szerkeszté

KACZIÁNY GÉZA

magyar kir. sz. k. v. honvédhadnagy.

Irálymintákkal. — Harmadik teljesen átdolgozott és tetemesen bővített kiadás.

A teljes munka ára egy kötetben fizetve 1 frt 20 kr.

Külön: I. füzet, 80 kr. — II. füzet (vége), 40 kr.

ELSŐ RÉSZ. A védtörvény és a katonai szolgálat általános elvei. A véderő-törvény. — Területi beosztás, hadkiegészítő hatóságok. — A rendes sorozás előmunkálatai. — Kedvezmény a tanulók számára a jelentkezés körül. — Az állításra kötelezettek tilos megúszniuk. — A szolgálatról való mentesség kedvezményének érvényesítése. — A póttartalék.

MÁSODIK RÉSZ. Az egyévi önkéntesek. A védkötelezettség és tényleges szolgálat tartama. — Az egyévi önkéntesség főtételei. — A fogymnasiumokkal és főreáliskolákkal egyenjogú intézetek. — A tudományos képzettség igazolása felvételi vizsga által. — Az egyévi önkéntesek jogai. — A folyamódványok benyújtása és okmányolása. — Az orvosnövevények, gyógyszerészek- és állatorvosokra vonatkozó külön szabályok. — A hadköteles kor előtt folyamódók felváltása. — Egyévi önkéntesek felváltása sorozás utján. — Az egyévi önkéntesek jog megadása. — Az önkéntesi jog megadása póttartalékosok részére. — Az önkéntesi jog megadása háború ideje alatt belépőknek. — Szabad választás a szolgálati kedvezmények között. — A honvéd-önkéntesek. — Az egyévi önkéntesek jog elvesztése. — Önkéntesek, kik hivatászerű hadapródok akarnak lenni. — Tengerész-jelöltek felvétele a hadi tengerészhöz.

HARMADIK RÉSZ. A tényleges szolgálat. A szolgálat megkezdése, elhalasztása. — A szolgálat első éve. — Athelyezés más csapatba, saját költségén szolgálat lakása, becsületügyi eljárás. — Az önkéntes-iskola. — A honvéd-önkéntes nevelésre szükséges okmányok. — A vizsga elhalasztása, le nem tevése. — Az egyévi önkéntesek második tényleges szolgálati éve. — Az egyévi önkéntesek tényleges szolgálatát a hadi tengerészhöz. — Az egyévi önkéntesek tényleges szolgálatát a katonai igazgatási szakoknál. — Az egyévi önkéntes orvosnövevények tényleges szolgálatát. — Az egyévi önkéntes gyógyszerészek tényleges szolgálatát. — Az egyévi önkéntes állatorvosok tényleges szolgálatát. — A póttartalékosok egyévi önkéntesi szolgálatát. — Az egyévi önkéntesek kezelése háború (mozgósítási) esetén. — Kedvezmény a főiskolák hallgatói számára.

NEGYEDIK RÉSZ. Tartalékosok és póttartalékosok. A póttartalékosok katonai kiképzetése. — Fegyvergyakorlatok. — A tartalék-legénység fegyvergyakorlati. — A tartalék-tisztek (katonai hivatalnokok) és hadapródok (segéd-orvos-helyettesek) egyver- (szolgálati) gyakorlatai. — Athelyezés a honvédségbe. — Elbocsátás és kilépés a hadseregből (honvédségből) — Ugyirat-minták az első és második részhez. — Ugyirat-minták a harmadik és negyedik részhez.

VASÁRNAPI UJSÁG

35. SZÁM. 1890.

BUDAPEST AUGUSZTUS 31.

XXXVII. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és egész évre 12 frt POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: fél évre — 6 • Csepán VASÁRNAPI UJSÁG egész évre 8 frt fél évre — 4 • Csepán a POLITIKAI UJDONSÁGOK egész évre 6 frt fél évre — 3 • Külföldi előfizetésekre a postaiilag meghatározott viteldij is csatolandó

BUGÁT PÁL.

(1793—1856.)

KÉT NEVEZETES tudományos testület érte meg mostanában fennállásának 50-ik évfordulóját: a magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlése és a magyar kir. természettudományi társulat. Mindkettőnek, különösen pedig ez utóbbinak érdemei tudományos haladásunk körül köztudomásúak, s habár tagadhatatlan, hogy az újból szervezett polytechnikum, a Trefort által emelt s a tudományos fejlődés mai állásához mért berendezésű budapesti egyetemi épületek és intézetek, s számos más tényező jelentékeny hatással voltak a hazai természettudományok felvirágoztatására, még is kétségtelen, hogy ez a két társadalmi és irodalmi uton működő testület szintén a jelentékeny tényezők közé tartozik haladásunk ez utjában, s hogy a negyvenes évek eleje, midőn e két testület működését megkezdte, a természettudományok magyar nyelven művelésére vonatkozólag még főleg csak úttörő kísérleteket talált. Ezért épen nem túlzott az az állítás, hogy a természettudományok művelése hazánkban lényegileg ennek a két testületnek megalakulásával kezdődik, s ez a társadalmi mozzanat volt az életerősnek bizonyult mag, melyből hazai tudományos életünknek e nem csekély fontosságú ága felvirágozott.

Kegeletes munkát teljesítünk tehát most, midőn az orvosok és természetvizsgálók Nagy-Váradon tartott jubiláris vándorgyűlése alkalmából bemutatjuk annak a kiváló férfiúnak arcképét, ki e ma már oly hatalmasá lett két testület alakulásának kezdeményezője s az első korszakokban szellemi vezetője volt.

Bugát Pál, mint az számos más úttörővel is történelmi szokott, az évek hosszú során keresztül meglehetősen ferde világításban volt az utókor előtt feltüntetve, s a nagy közönség nem ismeri Bugátot, «a magyar orvosok Kazinczyját», mint őt Chyzer elnevezte, hanem csak Bugátot, a szenvedélyes és nem mindig szerencsés nyelvűjtőt. Pedig Chyzer hasonlata nem frázis. Az igazságos utókor nyíltan elmondja s tudja, hogy nem vét a nagy reformátor nagy érdemei ellen, ha elmondja, hogy Kazinczy mint költő és író nem tartozik az elsőrendűek közé. Azért az ő nagysága mint irodalmi agitátor örök időkre meg van alapítva. Bugátot sem ismeri az, ki őt, mint orvost és természetbuvárt, avagy akár csak mint nyelvész tanulómozgató, s is agitátor volt, ugyanazzal a buzgalommal és kitartó lelkesedéssel meg-

aldva, mint a széphalmi apostol, s telve azzal a hazafias tüzzel, mely a magyar renaissance nagy alakjait e század első felében nemzetünk szerencséjére osztatlan hévvel lelkesíté. Ilyen volt ez a férfiú. Csaknem két évtizeden át szerkeszti az «Orvosi Társ», hogy a magyar szaktereket összegyűjtse s új-új tevékenységre buzdítsa; szaktudományának minden ágából igyekszik egy-egy jelesebb művet lefordítani; hogy a magyar nyelv e téren is felvirágozzék, nyelvészeti kutatásokat tesz; egyesületeket létesít, alapítványokat szerez, minden gyűlésen megjelenik, hogy lelkesítsen; tömérdek levelet ír s hazafiai buzgalomtól elragadtatva, az első vándorgyűlésen kimondja nyilvánosan, hogy ő még «az angyalokkal is magyar nyelven beszélne, ha azok beszélni tudnának.» S rögtön három alapítványt tett Schuster János nevére, főképen azért, mert «Schuster azon átmeneti kor hajnalában élt, midőn még magyarnak lenni Magyarhonban nem dicsőség, mint inkább — ha

nem gyalázat is — legalább szánakozás, lenézés és elmellőzés levén sorsa, ő üldözött, úgy szólván lopva nevelt — német eredetű létere — magyar orvosoknak bennünket.» Igen, ez a lelkes magyar Bugát volt az, ki a magyar orvosi irodalmat megteremté, s ő volt az a magyar ember, ki saját költségén hozott be s nevelt fel egymásután nyolcz esárgó ifjút, hogy nemzetünknek még elszakadt tagjait is megmentse, s megtartsa magyarnak. Ki ezt az utolsó lehetőséig hazája javáért dobogó szívet nem ismeri, esetleg kemény kritikát is mondhat szakirodalmi működéseknek egyes ágai felett s gúnyolódhatik orvosi műszavain, melyek egy része már elavult. A kulturtörténet írja azonban kalapot emel Bugát emléke előtt: magyar volt minden ízében s apostol az önfeláldozásig.

Egyszerű iparos-szülők gyermeke volt. Gyöngyösön 1793-ban april 12-én született. Ugyanott, majd Egerben végezte első tanulmányait s 1811-ben jött Pestre az egyetemre, orvosi tanfo-

BUGÁT PÁL.

lyam hallgatására. Mint sok más szegény fiú, ő is küzdelem és nélkülözések között nevelkedett fel, s még azután is, midőn 1818-ban orvosi oklevelét megnyerte, jó sokáig hányta-vetette a sors. Tanársegéd volt Székely belgyógyásznál, majd a szemész Fabiny, a volt miniszter atyja oldalán. Majd Bakabánya tisztii főorvosa, később az egyetem orvosi karának jegyzője, s ezután Selmeczbánya tisztii főorvosa lett. 1824-ben nov. 9-én neveztetett ki végre a budapesti egyetemen rendes tanárnak, oly megbizással, hogy a sebész-növendékeknek élettant, általános kör- és gyógytant és gyógyszerzertant tanítsa.

Ekkor kezdődött Bugát bázulatos működése. Nyomatásban megjelent önálló műveinek s fordításainak száma huszonöt, mintegy 40 kötetben; e mellett halála után még 16 kisebb-nagyobb mű kéziratát találták meg hagyatékában, nem is említve apróbb értekezéseit s az «Orvosi Társ» szerkesztését, mely többi munkájában legelőször dr. Schedel Ferencz, a később Toldy Ferencz név alatt oly nagyhírvé vált irodalomtörténész, majd Flór Ferencz segítették, s végül a magyar orvosok s természettudósok három első vándorgyűlésének munkálatait, melyeket szintén ő szerkesztett. Nagyobb fordításai voltak: Hempel bonczana 2 kötetben, Hahnemann homeopathikus kézikönyve, Chelius sebészettana 2 kötetben, Tscherner physikája. Önálló eredeti művei közt említendők: «Éptan» (1830), «Orvosi szókönyv» (1833), «Természettudományi szókönyv» (1843). Megjelentek nyomtatásban a dnyenyéről, szőlő-kórról szóló értekezései s az akadémiában tartott értekezései, melyek csaknem mind nyelvészeti tárgyúak voltak. Hogy mily részletesen foglalkozott a nyelvészettel, tanúsítja, hogy finn lexikont is írt s az orvosi és természettudományi műszavakon kívül még a bölcseleti, erdészeti és vadászati szavakat is gyűjtötte. Ismeretes, hogy sok műszavát is készítette, így töle erednek a mai orvosi irodalomban általában használt szavak: lob (azelőtt gyuladás), láz (előbb hideglelés), izom (előbb inas-hús), mirigy (előbb ikráshús) s mások.

De nem csekélyebb volt működése a társadalmi téren is. Említettük, hogy az orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlésének eszméjét az «Orvosi társ»-ban ő pendítette meg először, s midőn az orvosi kar nagytekinélyű elnöke, dr. Bene Ferencz, az ő buzdítására határozott indítványt tett annak létesítésére, ő buzgólkodott legelőször annak megvalósításán. Midőn 1840 május hó 29-én az első gyűlés Pesten (269 taggal) összejött, Bugát felhasználta az alkalmat arra, hogy megalakítsa a Természettudományi-társulatot; s ez a hatalmas testület, melynek ma 7000 tagja van, az első vándorgyűlés tagjaiból keletkezett. Bugát volt az új társaságnak első alapítója is 1000 forinttal, s Bugát volt a megpendítője az országos orvosi segélyegyletnek is, mely ma már tekintélyes tőkével rendelkezik; ő készítette az első magyar nyelvű egészségügyi törvényjavaslatot s lapjában reform-eszméket pendített meg, melyek a ma napirendre került orvosi kamarák intézményének voltak előhírnökei.

A szabadságharcz gyászos befejezésével a nemzeti reform-munkában tudományos és irodalmi téren fáradozó is elsodortattak szerteszét. Nagyon kevésnek adatott meg, hogy munkáját később új erővel kezdhesse meg. Bugátot a nemzeti kormány, elismerés jeléül, még 1849 elején Magyarország főorvosává nevezte ki, s a buzgó agitátor optimisztikus reményekkel telve ment el Debreczenbe a honvédelmi bizottság ülésére. Nehány hó múlva az országos csapás szele őt is elérte; élete megmaradt, de megfosztották tanári állásától, sőt büntetésként nyugdíj-igényétől is. Hosszu, sötét évek következtek reá. Es az agg apostol, mítikódi körétől eltávolítva, magán dolgozó-szobájában a hazai nyelv reformjával bíbelődött. Idegen volt e téren, s tulszásai nem egyszer gúnyt keltettek ellene. De ő szívósan ragaszkodott eszméihez. Nem értette meg, hogy sokáig élt, hogy túlélte önmagát. Híres férfiut, országszerte ismert nyelvész, az akadémia egyik legrégebbi tagját jöttek el 1865 július havában eltemetni, de az egykori apostolra már akkor is kevesen emlékeztek. Mulik azonban az idő, s Bugát neve mindinkább fényesebb lesz, a mint tőlünk időben, térben távozik. A magyar orvosok Kazinczyját az utókor nem feledheti el, s az általa kezdeményezett és ma oly virágzó két társulat főnállásának felszázados ünnepén illő emlékének fátylát gyújtani.

— ö —

TESTVÉRE LELKEM AZ ÉJSZAKÁNAK...

Testvére lelkem Az éjszakának, Mely rejtvé; Olyan magányos, Olyan merengő, Olyan sötét.	Beszélgünk, és Nem hallja senki Szavunk nesztét: A mi beszédünk Jelekből álló Szellem-beszéd.
Csillagja is van, Hideg sugárral Mely ráragyog. — Harmatja is hull, Tükrébe néznek A csillagok.	Kérdőn mereng el Rajtunk az Isten Csillag-szeme: Hogy nagy könyvébe Beírni rólunk Mit kellene?
Mint időgenben Magában álló Két jó rokon: Keressük egymást, Kisérjük egymást Hallgatagon.	Csillagsugárból Szövődik im egy Tandéri kép; Perczig vakít, és Utána minden Még feketébb...
Ha jó a reggel, Lelkembe lopja Az éj magát, És ott virasztja, És ott sohajtja A napot át.	De haj, a Gönczöl Magasra hágott, Közélg a regg; Kémény tüdőkkkel Túl már a város Fel-felpehög.
S bántó zajával Ha végre, végre A nap letűn: Én borulok most Az éjszakának Keblére, hűn.	Megbillen ágyán A részeg lepke S fordulgat ott, Madárka csirren, Szegényke rosszat Álmodhatott.
Egymás szívéből Kimélve, félve Titkot lopunk, S hús balzsamán a Könnyobülésnek Megosztozunk.	Kicsiny madárkám, Fordulj te is meg S új sort pihenj; Ha látsz álmodban Aranykalitkát: Belé ne menj!
Ó gyászol engem, S lombok fülebe Súgja regém; Harmatkönnyekkel Virágit addig Behintem én.	Testvére lelkem Az éjszakának, Mely rejtvé véd; Olyan magányos, Olyan merengő, Olyan sötét.

SZÁVAT GYULA.

A JÓSZÍVŰ EMBER.

Vigjáték egy felvonásban.
Írta:
JÓKAI MÓR.
(Folytatás.)
X. JELENET.
Előbbieik. Zsuzska.
Zsuzska.
— — cságos ur! A Vénusz van itt a három Gráciával.
Jószívű.
Micsoda? A Vénusz meg a három Grácia!
De már ezeket csakugyan bocsásd elém.
XI. JELENET.
Előbbieik. Szerencsés apa. Három kisasszony.
Apa.
Van szerencsém magamat és a leányaimat bemutatni.
Jószívű.
Hát ön az a Vénusz?
Apa.
Igenis, minthogy a nevem «Uz» János, és vén vagyok: annál fogva a ezimem «Vén-Uz», és három leányom pedig, a hogy tetszik látni, három valóságos Grácia.
Jószívű.
S hogy jutok én ehez az olympusi látogatóshoz?
Apa.
Az én három leányom mind megannyi zseni. A Palmira, ez itt ni, ezzel a három-árbozos kappal, úgy énekel, hogy ahoz képest Bianchi

valóságos fülemüle. Ez a matröz-sipkás, a Tílinka, úgy czerázik, mint Rubinstein czerázna, — ha tudna. Ez a Rembrandt-kalapos pedig gondolat-olvasó, valóságos lélekidomár.

Jószívű.
Ahán! Kitaláltam. A «Jó-szív» monstre-hangversenyében, az árvíz-károsultak javára kívánnak a hölgyek föllépni?
Apa.
Mind a hárman, uram. Ők csak együtt járnak. Ők csak egyszerre akarnak férjhez menni. Három kérőnél kevesebbnek nem szabad a házamba belepni.
A három kisasszony. (Egyszerre.)
De papa!
Jószívű.
Tehát tartunk rendet. Palmira kisasszony énekel. Ha olyan kegyes akarna lenni.
1-ső kisasszony.
A velencei barcarolát?
Apa.
Tílinka kísérd a czerteráddal.
Jószívű.
Az lesz a legjobb.
1-ső kisasszony. (Énekel.)
Eljött az esti szellő,
Ringatva csónakom,
Az ő nevév süsogta,
Kéért imádkozom.
Nappal gondolómban
Este nyoszolyámban
Miliemma! Miliemma!
Apa.
Még második verse is van.
1-ső kisasszony. 2-ik kisasszony. (Énekel.) (Czerteráz.)
Menj vissza esti szellő,
Suhanj be ablakán
Mondd meg szerelmesemnek,
Ó a legszebb leány.
Nyomj ott hamarjába
Csókot ajakára
Miliemma! Miliemma!
Jószívű.
Pompás volt. Nagyon szép.
Kritikus.
Ha a mély hangjai magasabbak volnának a kisasszonynak, s a mollt dúrnak énekelné, akkor megjárná az éneke négy szemközt.
Apa.
De a czertera csak szép volt?
Kritikus.
Azt nem hallottam a nagy énekléstől.
Apa.
No most te produkál magadat Savanna. Adják neki a kezeiket uraim. Ne féljenek, nem lesz semmi következése. Ő ki fogja találni a gondolatjaikat.
3-ik kisasszony. (Megfojja Jószívű kezét s felébe a magasba.)
Te most arra gondolsz, hogy szeretnél a Szahara pusztájában lenni egy oáz közepén, majmóktól és papagájoktól körülveve.
Jószívű.
Tökéletesen etalálta.
Ismerős.
No, találja ki az én gondolatomat. Miről gondolkozom én?
3-ik kisasszony.
Egy kétemeletes házról, melynek az erkélyéről a háztulajdonosnéja csókokat hány feléd.
Ismerős.
Ennek spiritusa van.
Kritikus.
No hát lássuk, mit gondolok én most?
3-ik kisasszony. (Megfojja kezét.)
Te most azt gondolod, hogy ez a darab megbukott.
Kritikus.
No ezt nem is volt nehéz kitalálni.

XII. JELENET.
Előbbieik. Zsuzska. Drámairó.
Zsuzska.
— — cságos ur, a posta.
Jószívű.
Jöjjen be. Mit hozott?
Drámairó. (Hoz egy nyálgöd munkát, Kritikus félreteszti.)
Jószívű.
Jaj! Hiszen nem posta ez, hanem poéta!
Drámairó.
Átok és pokoltűz a kritikásokra!
Jószívű.
Ez furcsa köszöntő.
Drámairó.
Itt hozok három darabot. Az egyik vigjáték: «A kutba esett kecske». Agyonrohgi rajta magát a publikum. Ez pályázott a Karácsonyi-jutalomra; a gonosz kritikások megbuktatták. Ez a másik népszimű, czime «A náném asszony főköltője», csupa népdal, még a sugó is énekel. Ez a harmadik meg egy historiai szomorujáték, a czime: «Lucanus».
Jószívű.
Micsoda? Bukámusz?
Drámairó.
Jaj, ne mondjon az ur ilyen ócska viczeket.
Jószívű.
Volt már egyszer egy ilyen nevű dráma.
Drámairó.
Volt nem egy, de hat. Ez a hetedik. Ez a legjobb, mégis megbukott az akadémiai pályázaton. Versenyzett a Telesi-jutalomra. Infámis kritikások! Hőherlegények!
Jószívű.
S mit csináljak én ezzel a sok szellemi kincsel?
Drámairó.
Megmondom. Olvassa át mind a hármat; a verslábatok toldja ki, a hol sántítanak; a hiányzó rimeket pótolja; hozzá írhat, de ki ne törüljön belőle. A «Lucanus» adassa ön elő a nemzeti színházban. «A kutba esett kecskével» tegye boldogga a népszínházat, ha tetszik neki, lehet belőle operette is. «A náném asszony főköltőjét» pedig adja be az akadémiahoz, a Telesi-pályázatra, aztán maga is ott legyen a bírálók között és korteskedjék mellette. Ha elfogadják, önnek dedikálom, ha kiadott talál neki.
Jószívű.
Értem. Jól van. Tehát a Lucanusból csináljunk operettet a népszínháznak.
Drámairó.
De ördögöt, hisz az borzasztó dráma.
Jószívű.
«A kutbaesett kecskét» pedig adjam be az akadémiaiba.
Drámairó.
Pokolfélegyházába! Hisz épen most dobták ki onnan az ablakon. Ez megy a népszínházhoz.
Jószívű.
Jól van, édes barátom, csak tegye le mind a hármat oda a párkányra. Ne legfelül, mert akkor a Zsuzska befűt vele. Középre. Ott megmarad.
Drámairó.
Adok önnek három hónapi határidőt, akkor visszajövök az eredményért. Aztán még egyre kérem. A kapandó tantimekből csináltasson ön nekem egy bársony jánklit, mint a milyen önnek van. Épen ilyen legyen.
Jószívű.
Mértéket is vegyek rá?
Drámairó.
Mérték? Az már kérem van rólam. A körülete ötvenkét jambus, hossza tizenöt hexameter. A viszontlátásig. Nem kívánom, hogy a lépcsőig kisérjen. (Kritikushoz.) Önnek pedig, uram, kritikus ur, jelentem, hogy nem láttam önt meg. (El.)
Kritikus. (Jószívűhöz.)
Hogy engedi ön így megsérteni a vendégjogot?

Jószívű.
No most ezert is én kapok ki.
XIII. JELENET.
Előbbieik. Zsuzska. Genie.
Zsuzska.
(Beszalat ijedtem.) Jaj — — cságos ur!
Gyün executio!
Jószívű.
Már annak csakugyan ki kell nyitni az ajtót. Bizonyosan az adóért jönnek.
Genie.
(Belép, odamegy gyászos arckifejezéssel Jószívűhöz.)
Jószívű.
Jaj, rosszabb ez az executiónál.
Genie.
Uram! Ön soidisant kertész és olyan a milyen természetűdős. Ön tudni fogja, hogy a görög-dinnyének épen hat hét kell — a virágzástól számítva — hogy megerjen, a naspolyának három hónap kell, hogy megszottyanjon. Ellenben a kenyérfa gyümölcsének tizenhat hónap kell rá, míg teljesen megéri. Hát az én szindarabom, melyet ezeltől három esztendővel hoztam ide önnek, hogy olvassa el, igazítsa ki, dolgozza át: vajon megerett-e már?
Jószívű.
Ugyan, hogy hitták önnek a darabját?
Genie.
Szörnyűség! Még azt is elfelejti. Hisz nem vagyok én Shakespeare, a ki hetven darabot írt. Nekem csak egy volt: a «Lucanus».
Jószívű.
Ugy! A «Lucanus»? No az megvan kedves barátom. Itt van, tessék. Most már mindene jó lesz. (Átadja neki a darabot.)
Genie.
De uram. Az én Lucanusom jambusokban volt írva, ez pedig alexandrinusokban van.
Jószívű.
Hát nem ön kívánta, hogy át legyen dolgozva?
Genie.
De az én Lucanusom csak három felvonás volt, ez pedig öt felvonás.
Jószívű.
Nem hogy megköszönne, hogy ilyen szépen megnőtt.
Genie.
Tessék! Ez aztán a jó szív. Ide adok neki egy zsebórárt reparaturára, s visszaad nekem egy pecsenye-forgatót, egy szelelő-rostát, egy kukorica-morzsolót. (El.)
Kritikus.
De hát uram, mit fog ön csinálni, ha három hónap múlva eljön az a másik hétféjű sárkány a darabjéért?
Jószívű.
Ne tessék én miattam aggódni. Addig bizonyosan hoz valaki egy harmadik Lucanus.
XIV. JELENET.
Előbbieik. Zsuzska. Ideál.
Zsuzska.
— — cságos ur! Van itt egy asszonyság, a kinek van neki képe.
Jószívű.
A kinek van képe? Hát kinek ne volna képe?
Zsuzska.
Kettő van neki képe. Van képe egyik a fejébe, másik van képe a kezébe.
Jószívű.
No ez nevezetes természetcsodája lehet. Ereszd be.
Ideál.
(Hateanus ékeiben járó pirosposztag menyecske, dívtos öltözetben, két kezében tart egy olajestményt ráma nélkül, a kép piros ruhás karcú leányt dbrázol erősen elrujzoltva. Egyik szeme feljebb, mint a másik, a szája cseremnye-piros, szemé nagyok, háromnegyedrész profillban.)
Uram! Ismeri ön ezt a képet?
Jószívű.
Ismerem nem ismerem, hanem már félek tőle.

Ideál.
Ezt ön festette 1846-ban.
Jószívű.
Tudtam, hogy valami büntanujel. Követtem el, az igaz, ifjú koromban efféle merényleteket. Kíván tőlem valami fájdalompenzt a kép tulajdonosa?
Ideál.
Ellenkezőleg. A jutalmat hozza el, a mit akkor nem adhatott meg. E kép eredetije én vagyok.
Jószívű.
Lehetetlen! Mondhatom, hogy nagyon előnyére változott meg a ténssasszony.
Ideál.
Az igaz, hogy most nem férnek bele ebbe a rámba. De akkor valóban ilyen karcú voltam, ilyen csúcsoritott szájam volt és ilyen melabús tekintetem, csakhogy az orczámnak most mind a két fele olyan széles, mint hajdan ezen a képen csak az egyik fele; s az orrom is egyenesen áll a képem közepén, nem ilyen görbén. Hanem azért ennek a képmnek én ültem, ugyanebben a rózsaszín merino-ruhában, a mire kegyed bizonyosan emlékszik. Két hétig mindennap festett rajta, s azt kívánta, hogy mindig a szemébe nézzen. Akkor nem engedte a sors, hogy vágyaink teljesüljenek, nekem férjhez kellett mennem egy földéaki dísznő-kereskedőhöz, csak az idén telt le a gyász-esztendőm. Most már semmi sem áll útjában vágyainknak.
Jószívű.
Miféle vágyainknak?
Ideál.
Azt legjobban megmondja ez a vers, mely a kép hátuljára van írva. A mű szerzőjére vall. Hallgassa meg. Tán visszaemlékezik rá.
«Iránta kelt e szerelem,
Te bájos rózsabimbó!
A mely magától megterem,
Miként a borban a pimpó.
Ah, írva szívem úgy kereng
Mint szélzött iringó.
Kinek fogsz nyúlni rózsaszál
E szikavas vidéken,
Ha majd másnak illatozál
S felejtve lesz emlékem?
S jut majd, ha őszre változál
A csipkebogó nekem.»
Kritikus. (Tombol.)
Igazán a szerzőjére vall a mű!
Jószívű.
De én protestálok ellene. A képet még csak elismerem. Az az én bűnöm. De a vers ellen tiltakozom.
Ideál.
Uram! Meri ön tagadni, hogy önnek ideálja voltam?
Jószívű.
Negyvenkét év előtt!
Ideál.
Ön negyvenkét évig lakott az én szivemben.
Jószívű.
Hüh! Mennyi házbérel tartozom ezen a réven!
Ideál.
S most már azt sem akarja ön elismerni, hogy azt a verset ön írta hozzám? Pedig még a terminust is ön szabta meg: «Jut majd, ha őszre változál, a csipkebogó nekem.» (Szentimentális pose-sal mutatja, hogy a csipkebogó itt van.) Azt kell hinnem, hogy önnek nincs szíve, pedig nekem van. Oh milyen szívem van.
Kritikus.
No uram. Erre mondjon ön most kadeneciát!
Jószívű.
Még csak alliterációt sem.
Ideál.
Ámde én nekem nemcsak szívem van, hanem kétemeletes házam is van a külső köruton.
Ismerős.
Kétemeletes ház! Elvállalom én a szerzőségét. Én írtam azt a verset!

lombtakaró övezte magas hegyek közül. Hosszu vonalban jelzi a határt, mely az egykori Erdélyt Magyarországtól elválasztja. Kimagyarázhatlan kedves érzés fogott el mindig, valahányszor csak e fenséges hegysort megpillantottam. Évekkel ezelőtt Aradmegyének észak-keleti sarkában utazgatva, mikor Vaskoh mögött a tetőről beláttuk azt a remek szép völgyet, melynek aljában a fekete Körös vize siet az Alföld felé, némán, szótlán állottunk, és csak néztünk, néztünk, a nélkül, hogy szemünk a vidék szépségeivel be tudott volna telni. Jelentőséges dolog az, mikor az ember a természet szépségei előtt elnémul. Akkor áldozik igazán a szépségnek, mikor hallgat. Hanem gondolata, a lelke annál inkább tevékeny és e néma revedezettségben nagy munkát végez. Valami szeliden fáj az első benyomás, melyet éreztünk. Talán a távolban fehérülő házacskák lakosait, vagy a saját sorsunk változandóságát illeti az. Ilyenkor elmélyedünk. De csakhamar a magas bérce orma von magához és megmozdul bennünk a tetőre, azonnal a legmagasabb csúcsot keresi tekintetünk, és rögtönösen a tetejére kívánczunk. A tapasztalt turisták erre azt mondják, hogy a hegy húzza magához az embert. Én nem tudom, hogy mi von oda, hanem annyi bizonyos, hogy úgy van. Akadályt nem látunk, az út fáradsága eszünkbe nem ötlék, csak fel, fel az oromra, ez van előttünk. Így van ez jól, önkéntelenül is kitor belőlünk az emberi természet legszebb vonása, hatalmunk, fejlettségünk igazi kútfeje; az előre törekvés.

Idáig minden ember, még a leglomhább is könnyen, hamar eljut. Hanem a fölmatást embe- rére változtatja meg. A völgybe leszállva, a szép kőpádonként eltűnik, és elvégre a mosolygós házacskák elé jutva, csak azokat a mindenütt jól ismert paraszt-házakat látjuk, melyekben a nagy békeség csak úgy elfér, akár a legnagyobb palotákban.

Lunka apró házi is ilyenek, melyekből a vasuti állomásra nem sokat látni. Innen kocsin érjük egy jó pipa dohánynyi út után Rézbányát, mely a bihar-hegységbeli kirándulóknak központja. Az én legelső útam ide két évvel ezelőtt meglehetősen hosszú volt. Vaskohról a viszonyokhoz mérve eléggé kényelmes kocsin indultunk, hanem már indulás előtt szakadó záporosó gyönyörködött. Hegecs vidéken az igazán katona dolog, számba sem szokás venni, no meg nekünk jó esernyőnk is voltak. Lunkáig jól is ment minden, csak a nagy hegyek derekán ült a lomha, irigy kő, pedig mindig csak a gerinceket szerettük volna látni.

Mikor azután Lunkán túl az egyik magaslatot a másik után áthágtuk és az ősi diófák terebélyes koronái alatt robogtunk a kitűnő úton tova, egyszer csak a mozdulatlan kőd meggondolta magát, legomolygott hozzánk és jól megfürösztött. A jó esernyőkből kettő íziben hasznavehettünk, és csak egy városi napernyő védett meg hármunkat, a fotografáló tászkákat, podgyászunkat, stb.-it. Este volt, mikor Rézbányára értünk, és mondhatom, a megázás daczára, vagy talán épen ennek okáért a legderültebb hangulatban. A szép Bihar néhány napig még haragos felhőkbe takarózott, hanem azután ott időzésünk alatt egyszer sem fődte el előlünk a kőd.

Rézbánya a mineralógusnak igazi Mekkája. Ritka és kiváló szép ásványok fészke, melyekről azonban manapság már majdnem csak a kiváló gyűjtemények tudnak beszélni. Szép ásványokkal nem telik az állam kincses ládája meg, a bányász csak is a hasznos ásványokat keresi. Ezek nélkül alig lehet. Rézbánya érzetemes pedig meglehetősen apadt, úgy hogy a hasznos ásványok fogyatékával a szép ásványok is megritkultak, egyszer csak el is fogynak ott.

A városkán csak végig sétálni már magában véve élvezet. A rézbányai Körös hangos csörgéssel szalad a nagy kavicsok között tova, imitt-amott hidakon megütnék át, meg vissza rajtok. A piaczon láthatjuk mokány lovaikon a Bihar keleti lejtőről jött móczokat, kik faedényekkel megrakodva indultak innét Aradnak, Szegednek, Szabadkának stb. tova. Nem egy igazán festői alakot vagy jelenetet nézhetünk.

A várost elhagyva, az út mindinkább fölfelé húzódik, a völgy megszűkül, úgy hogy helyenkint csak a Fekete-Körös vizének ad helyet, míg mi a magas hegyoldali ösvényen ballagunk, árnyékban, a szép változatos növényzet között. Ez az út igazi karaván út, a melyen felénk, hozzánk igyekvő móczokkal szüntelenül találkozunk.

Egy-egy fordulónál a Bihar-hegységnek mintegy éjszakra tollt örmése, az 1659 méter magas és már kopasz *Piatra graitoare* sajátosságos formát, váromhoz hasonló ormát is megpillantjuk, az első és utolsó különben, a melyet így a Bihar-hegység közvetlen talpánál láthatunk. Egy tágasabb oldali völgy nyílásánál egy tisztáson 553 méter magasságban a régi és ma már használatlan kohót, az úgynevezett *Schmelz*-et értjük és szebbnél-szebb változatosságban gyönyörködhetünk. Csakhamar a kincstári zuzóműhez jutottunk, melynél a Körös vize súlyos bunkókat emelget, hogy a bányák termelte érczet apróra megtörjék. A már távolból hallható tompa koppanások jelzik e szép és érdekes pontot.

Rézbánya egyik kiváló nevezetessége nincs már innét távol, ez a *sziplakapu* vagy *portális*, melynek fotografiáját be is mutatom. Egy tágas és majdnem kerek, a hegy meredek falába vájt szikla-kapuzat ez, egy kis oldali völgynek meglepő szabályossággal formált kezdete. A hegyet alkotó rétegek vastag lapjait oldalt dölve látjuk és a mi a legérdekesebb, a sziplakapu sététornáczában, néhány méter magasan, hátul egy kisebb, az üreg sötétségétől élesen elváló, jól megvilágított, inkább hosszukás formájú további nyílás következik. Ha ide, az akkor még ingó és nem is eléggé hosszú latorján, felmászva bejutottunk, rövidke néhány lépés után hatalmas tölcser fenekébe érünk, mely magásra nyúlva, párkányán a lombos fák koronáit és a kék menny boltozatát láttatja.

Egy úgynevezett dolina, vagyis a mészko formálta hegységekben közönséges, vizvájta, fölfelétágul nyílás ez, mely egy a felső szinhez közel jutott és így egykor behorpadt, majd meg beszakadt barlangnak a maradványa; minden nagyszerűsége daczára azonban csak csekély, de annál inkább tanulságos jele azon óriási munkának, melyet a szivárgó víz vegez, midőn szén-savval megrakodva, a legkeményebb szilikátot is megőrli lassanként, feloldja, kimossa. Maga a sziplakapu azután oldali nyílása ezen dolinának, melynek öblös ivetést tavasszal csak úgy zuhog az ár lefelé most is.

A fenéken szép simára nyalt kavicsok között csak imitt-amott csillog nyaranta a víz, hanem a kapuzat tornáczában ott vesztegel a szép sima tükrű, kristálytiszta vizű tavaeska rendesen. A látogatók a sima lapos kavicsokat használják névjegyük, és nevéket rajtuk írva, a tornácz falára illesztik emléküket. Mikor ott jártunk, érdekes névsort befűztünk ki.

A portálisról tovább észak-keletnek mindinkább jobban kell kapcsolódnunk, hogy végre a Körös forrását megpillanthassuk. Sötét lomboszatú, sudar fák árnyában buzog elő a bővizű forrás, érdekesen formált fészes hasadék öblös fenekén. Alig volt annyi helyem, hogy fényképező gépemet felállítsam a remek szép, de a fotografálásig igen kedvezőtlen ponton. A zúgó vízből kiálló szilikákon kellett a gép lábait megvetnem és így sikerült a kép, melyet szintén bemutatok. Egy folyóvíz eredésére a Körös ezen forrásánál szelők, különb látni való alig lehet.

Az idei kirándulóknak módjukban volt mind-ezekben gyönyörködni. De az egésznek koronáját, a nagy Bihar ormát is megjárták, mely lapos, a tókhéjhoz hasonló tetejével 1849 méter magasra nyúlik fel. A látvány, mely innét kínálkozik, messze, messze földön bizást ritkítja párját. És mennyi egyéb természeti szépséget rejt még ez a hatalmas hegység, és környeke magában, melynek kikutatására az ötvenes években Albrecht főherceg, a híres kutató, dr. Schmidl Adolf, vezetése alatt egy külön expedíciót is szervezett, mely később két évi munka után igen szép és mind e napig egyedül munkában tárta fel országának, világnak e vidék természeti nevezetességeit, ritkaságait.

Hogy mennyi a felföldözletlen még itt, legjobb mutatja meg a csodálatos szépségű *József-főherceg-barlang*, melyet alig néhány évvel ezelőtt irt le a fájdalom oly korán elhunyt Hazay Gyula, a fáradhatatlan kutató, a kiváló malakozológus. Olyan szép csepegőkőformákat, azokat a leírhatatlan remek vízmedencéket, mint a minőket ebben a rendkívül nagy barlangban látni, egyetlen egy ismerős más barlangunk sem mutat fel.

Rézbánya közelében van még a régóta ismert *fonáczai* barlang is, mely nem szép ugyan, de, mint az ősi barlangmedve csontjainak temetője, ugyancsak érdekes, híres. És így tovább, és a

vidék annyi széppel, érdekeskel, tanulsággal gazdag, hogy ha K. Nagy Sándor a megyéről, mint «Bihar országa»-ról könyveket irt, bizvást elmondhatjuk, hogy valóban ország, még pedig gyönyörű ország ez.

A magyar orvosok és természetvizsgálók idei nagygyűlésének kivándorlóí majd elviszik a híret újból országszerte és talán eljön majd az idő, mikor szép tájakat látni az idegenek eljönnek hozzánk és akkor majd hazánkfiak is inkább földözöik a Bihar.

SCHMIDT SÁNDOR.

A HALÁL NAPJA.

Jurjeskaja Katalin hercegnő emlékirataiból.

XIII.

Még sokkal nagyobb bajt találtam, midőn kitűnt, hogy minden levelem, holmim, egy szóval minden, a mit zár alatt tartottam, már idegen kézen fordult meg.

Az angol vasszekrényekhez Londonban készítettetek álkulcsokat, és ezzel nyitották fel tetszésük szerint.

Athenais, kinek megígértem, hogy bántalma nem lesz, mindent bevallott, sőt azt is elárulta, kinek parancsára hallgatózott szobám ajtajánál, ha a czár gyermekeimmel beszélgetett, vagy a délutánokat nálam töltötte.

A szerencsétlen nő aránylag nagyon keveset kapott utálatos szolgálatért, mert az ígért fényes jutalom szókáza szerint tetemesen megfogott, mire ily magas kezebből hozzá jutott.

Az utolsó pillanatig azt hittem, hogy *Athenais* csakugyan Leuchtenberg Mária Pavlovna-nál szolgált három évig, a miként ez a hercegnő által aláírt bizonyítványból kitűnt. Amde a bizonyítvány hamis volt, mert az illető nő soha sem szolgált Szent-Pétervárott, és Leuchtenberg hercegnő csak szívességből állította ki neki a bizonyítványt.

Gazdagon meg akartam jutalmazni, de a finom francia nő mindent visszautasított; *hiszen szívére hatottak*, hogy benne föltétlenül megbizhassanak. Kérészemre a császár megparancsolta, hogy *Athenais* egy megbízható rendőrtiszt kísérelje el a határig, mert a szegény nő ama hatalmas nagy úr bosszújától félt. A rendőrtisztnek meg volt hagyva, hogy a határról visszatérve, személyesen tegyen jelentést a császárnak küldetéséről. Kiszámitottam, hogy hatod napra már visszatérhet.

De midőn két hét is elmúlt a nélkül, hogy a rendőrtiszt megérkezett volna, Richter tábornokot bízta meg a császár a vizsgálást keresztülvételével.

Néhány nap mulva a berlini követség azt sür-gönyözte, hogy egy ottani elsőrendű szállodában egy Szent-Pétervárról megérkezett fiatal nő, ki állítólag nálam mint komorna szolgált, megmérgezte magát.

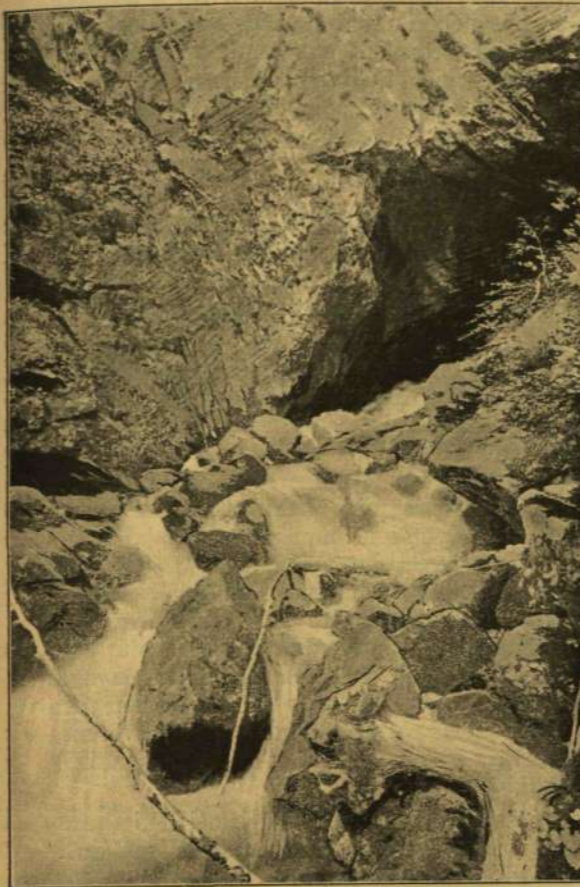
A kiküldött rendőrtiszt sohasem jött többé vissza, hanem a jelentés szerint egyszerűen megszökött, mi Oroszországban nem tartozik a szokatlan események sorába.

Egyik megbízott emberem, kit különösen e czélra Berlinben küldtem. kipuhította, hogy *Athenais* az illető rendőrtiszttel nem a határig, hanem Berlinig utazott, és ennek távozása után halt meg.

A «nagy úr» még sem érezhette magát egészen biztosan, mert különben nem ölette volna meg ama szegény hölgyet. Attól félt, hogy elébb-utóbb a méltó szemrehányás el nem maradna, ezt pedig csak úgy kerülhette el, ha büntetését láb alól elteszi.

Miután pedig Oroszországban pénzért ilyes-mire elég ember akad, a pokoli terv keresztülvitele nem is került valami nagy erőlködésbe. Azóta tulajdon házamban fogolyként éreztem magamat és minden emberemben titkos kémét láttam. Nehogy pedig valamelyik közülök a czél elérésére erőszakot használjon kegyetlen legyen, minden szekrényről, asztalról levéttetem a lakatokat és nyitott ajtóknál háltam, csakis a nagy Isten oltalmába bízva magamat, szegény gyermekeimmel együtt.

Voltak azonban jóakaró barátaim is, kiknek közreműködésével sok ember baján segítettem, a nélkül, hogy a császár oltalmát közvetlenül igénybe vettem volna. *Athenais* szomorú esete minden titkolózás daczára, utóljára mégis a császár tudomására jutott, és a rendőrniszter

RÉZBÁNYA VIDÉKÉRŐL: A FEKETE KÖRÖS EREDETÉB. Schmidt Sándor fényképe.

lemondását, vagyis inkább elbocsátását vonta maga után. Minden egyéb bajnak, mely ebből még eredhetett volna, azzal vettem elejét, hogy a szerencsétlen nő névű családjá érdekében, a császár végleges kiengesztelődését kieszközöltem. A főváros magasabb körében sokáig másról nem igen beszéltek, míg csak ki nem tudódott, hogy a palotában a tárgyat tökéletesen elejtették.

Hűsvét táján kolubi birtokomon lévő házamat egészen kirabolták. De itt is nevezetes módon ottani könyvtáramból két irományokkal telt ládát vittek el, ha ennél sokkal értékesebb tárgyakat érintetlenül hagytak.

A tettesek hurokra kerültek ugyan, de a vég-tárgyalás előtt megszöktek, a miből azt következtetem, hogy a valódi tolvajok mások lehetek. Gróf *Davidovics* tábornokot a háború után azzal vádolták feljebbvalói, hogy a harez-téren gyáván viselte magát; a tisztos öreg embert valószínűleg föbe is lövik, ha érdekében *Mihály* nagyherceg magát a czárnál közbe nem veti.

Davidovics neje annyira szívére vette férje baját, hogy a tébolydába került. Erre maga a tábornok külön kihallgatásért folyamodott, állítólag oly célból, hogy a császárnál a vizsgálat beszűntetéséért kérvényt mondhasson, de tulajdonképen azért, hogy magának elégtételt szerezzen. Közvetlenül a kihallgatás előtt, a gacsinaí narancsházban két gyanus egyént fogtak el, kiknél éles tőröket és forgópisztolyokat találtak, miután pedig rájuk bizonyult, hogy éjszakaiken idején jutottak a kertbe, csakis gonosz szándékokat lehetett róluk feltenni. A császár parancsára a két embert erős őrizet alatt Szent-Pétervárra kísérték. Mielőtt elindultak volna, az egyik közülök azzal a kéréssel fordult az őrizet tisztjéhez, hogy fontos vallomást kívánna tenni, ha velem négy szemkört beszélhetne. A véletlen úgy akarta, hogy a tiszt nem tartozott ellenségeim közé, s így még azon órában értsemre adatott, hogy a foglyok egyike velem beszélni óhajtana.

Eleinte a császárnak ez ellen nem volt kifogása, de mielőtt az embert felvezették, mást gondolt, és maga maradt szobámban. Közél másfél óráig tartó beszélgetés után, a két ember a császár parancsára szabad lábra helyeztetvén, udvari szónon a vasuti állomáshoz kísértették. Kik lehetnek, és mit mondhatott az egyik, azt a császárától nem voltam képes kivenni, ki minden további kérdézőkédésemmel azzal vette elejét, hogy megígértette velem, miszerint a tárgyat előtte szóba hozni többé nem fogom. Utóbb harmadik kézből csak annyit tudhatam meg, hogy a letartóztatott egyének katonatisztek voltak, és valószínűleg nem a császár életére akartak törni.

Ugyanezokor löttek Szent-Pétervárott *Miklós* testvéröcsémre a Millionkáján; a golyó azonban csak lovát találta, míg ő maga szerencsésen megmenekült. A tettesek sokáig nyomozták, de kézre nem kerültek. *Pahlen* gróf fővadászmester leányát, *Repin* Tivadár gróf, a boldogult császárné kamarása nőül vevén, a császár kívánatára en is jelen voltam a templomban és régi szokás szerint a menyasszonynak vagyonomhoz és rangomhoz mért ajándékokat akartam adni.

Az esküvő előtt két héttel bejártam a szent-pétervári ékszerészek boltjait, de izlésemre való tárgyat nem találtam, egy kiváló szépségű keleti gyöngyfűzér kivételével, melyet *Trubetzkaj* hercegnő már két év óta megrendelt, de többszöri sürgetések daczára sem vitte el, úgy hogy a kereskedő végre arra szánta el magát, hogy a megrendelt ékszeret eladja. Mielőtt az alkut megkötöttem volna, felkerestem *Trubetzkaj* Liza hercegnő fiatalkori barátómét, hogy tőle e tárgyban felvilágosítást kérjek, mert a világról sem akartam újtában állni, ha véletlenül a gyöngyöket más oknál fogva eddigelé el nem vihette. A mindenkor szívelyes és jókedvű asszony úgy fogadott, mintha látogatásom terhére lett volna. Mielőtt a gyöngyöket szóba hoztam, mindjárt azzal állott elő, hogy azokat ezelőtt két órával már elhozatta. Az ékszer, mely 200 ezer ezüst rubelbe került, ő szintén *Pahlen* Katinkának szánta, stb. Mielőtt távoztam volna, *Trubetzkaj* Liza gunyosan nevetve, azzal akart vigasztalni, hogy a Kreml pincezáiban százszor szebb gyöngyö-sorok vannak, melyek bizonyára rendelkezésemre bocsájthatnának, ha ezt valaki előtt csak egy szóval is felemlíteném.

Az ügyetlen és durva tréfa, tulajdonképen mérges tűszúrás akart lenni, csakhogy az egyszer az illető maga magát is megbeszítette.

A császár jól ismerte embereit és velem együtt fel sem vette *Trubetzkaj* Liza ármánykodását. Az ajándékok illetőleg kijelentette, hogy ezt közvetlenül az esküvő előtt — melyen különben személyesen is jelen akar lenni — rendelkezésemre fogja bocsájítani. De mivel tudtam, hogy a császár gyakran az efféle dolgokat hamar el szokta felejtetni, minden eshetőségre ékszereim közül egy nagyon ritka szépségű kargereczt választottam ki, melyet Londonban csináltattam, de még nem viseltem. Az új házaspár az oltártól egyenesen a czár felé lépett, ki a völgyent nagyon kedvelte.

Mielőtt őket elbocsájította volna, egyenruhájá mellszébjéből két ékszeret vont elő.

Két ajándékot hoztam számomra Katalin Alexejevna, — mondá a czár erős hangon a menyasszonyhoz fordulva, — az egyiket én adom te néked, a másikat *Dolgorucki* Katalin Pavlovna nevében.

E szavak után sarkán megfordulva, eltávozott, a nélkül, hogy a lakadalmas néppel egy szót is váltott volna, mert, a miként utóbb hallottam, *Trubetzkaj* Liza arra akarta rávenni a menyasszonyt, hogy tölem ajándékot el ne fogadjon. Amde a czár ily formán hűsította meg az ügyesen szőtt botrányt.

RÉZBÁNYA VIDÉKÉRŐL: A SZIKLAKAPU. Schmidt Sándor fényképe.

Repin megbánta ugyan, hogy előre nem tudatta velem *Trubetzkaj* Liza fondorkodását, de bánata későn érkezett, és én kénytelen voltam látogatását oly formán ignorálni, hogy azt csak három hónap mulva adtam vissza, midőn házában a kapuson kívül egy árva lélek sem volt otthon.

Az ily események után bekövetkezett társadalmi sürölődások mélyen bántották a czárt, ki-ről mindenki tudta, hogy mindenekelőtt a békés egyetértést szereti és holmi női érzékenységeket szíve mélyéből utál.

Az angol trónörökös megerkezése előtt *Gacsina* ből újra Peterhofba akartam menni, hogy a nagy udvari ünnepélyek fárasztó mozgalmaitól távol lehessen. Gyermekeim szívesebben maradtak volna Szent-Pétervárott, kol katonai szemlék és több efféle látványosságok voltak napirendre kitűzve, de végre abban egyeztünk meg, hogy az udvari bál után okvetlenül a fővárosba jövök.

Nagy ámulatomra a magas vendég megerkezése után a császártól titkos jelekkel irt táviratot kaptam, melyben arra kér, hogy azonnal jöjtek a fővárosba, hol jelenlétem nagyon szükségessé vált.

Miután több ízben ily ürügyek alatt akárhonnán is vissza kellett jönnöm, most is azt hittem, hogy jelenlétemet legfeljebb a császár kívánja, ki a zajos napirend lefolyása után szívesen töltötte néhány órát egy körben, hol minden külső formák és szertartások nélkül szabadon mozoghat. Az egyszer azonban csalódtam, mert míg a magas vendég szemléket tartott, vadászott, esténtként pedig a szent-pétervári magas körök hölgyvilágát elbájolta, addig kísérői olcsó áron alkalmilag politikát akartak üzni. Erre a czár nem volt hajlandó, annál kevésbé pedig a herceg kanczellár, ki a nélkül is nem jó szemmel nézte az angol kabinet feltűnő szívelyességét, mely a háború vége óta már hízelkedéssé fajult.

A czár engem szemelt ki a kényes küldetésre, melyet legszívesebben egészen mellőzött volna.

A trónörökös, kit meghitt emberei a czár környezetében mindenről pontosan értesítettek, nagyon zokon vette, hogy őt a császár teljesen mellőzte, habár eddigelé soha semmiféle politikai vagy diplomaciai akcióiban részt nem vett, sőt tüntetőleg mindent került, a mi ilyesmire mutatott volna. Amde semhogy valaki hozzámm fordulhasson, inkább ő maga lepelt előtérbe, és a császár akarata ellenére az angol kabinet küldötteivel érintkezett. Részemről nagy köszönettel vettem amaz érdekes hírt, de egyúttal azt is sejtettem, hogy ez alkalmommal a császár aligha helyesi fia tevékenységét. Sejtelmem nem eselt, mert mindjárt az első napon oly utasítást kapott a betegeskedő kanczellár, mely után azonnal felgyógyult, a trónörökös pedig lováról lepattanva bal lába bokáját sértette meg, és ennélfogva szobáját őrizte, a hol a magas vendég meg is látogatta. Így bonyodalmas előzmények után szereplésem nem csak fölöslegessé, de

együttel szükségtenné is vált, mert Gorcsakov hercegtől, az angol urak legfeljebb oly dolgokat hallhattak, melyek a nélkül is tudtak, és ezek ismétlésére kíváncsiak nem voltak. (Folyt. köv.)

TORPEDÓK A HADVISELÉS SZOLGÁLATÁBAN.

Katonai munkatársunktól.

A torpedó, mely nevét egy villamos érzékenységgel bíró tengeri halthó veszi, minden veszélyes tulajdonságai mellett, mai napság már bizonyos tekintetben a félig megbukott vagy bukó felben levő óndeszertő találmányok sorába tartozik, mivel a puskapor nélküli ágyúk, továbbá a villamos világítás, hatáskörét maholnap egészen leszorítják a tettek mezejéről.

Jelenleg kétféle torpedót ismerünk, melyek vízben és szárazon alkalmazhatók.

Egy torpedó-féle a víz színe alatt kormányozható hajót Buschnell Dávid amerikai mérnök már 1776-ban állított elő, mely a fából épült oldalához csavarokkal megerősítetve, azokat puskaporról telt dobozával felrobbant. Amde a találmány leginkább azért nem jött alkalmazásba, mivel az efféle víz alatti hajók a robbanás pillanatában szintén elvesztek. 1864-ben egy víz alatti torpedó felrobbantotta ugyan az ellenség egyik nagy hadihajóját, de ezzel együtt maga is elmerült.

Legbiztosabban működnek a víz színe fölött uszó torpedók, melyeknek szerkezete és alakja többféle változásokon ment keresztül.

Legújabbban egy spanyol tengerész-tiszt a víz-

török „Lufti-Dzseli” nagy ágyunászdot légrépítették, a nélkül, hogy a törökök a torpedó közeledését észrevették volna.

A vizalatti torpedók mostanában legalább is tízféle alakban, különféle nagyságban és robbanóerővel gyártatnak. Leginkább külön e célra készült járművekkel együtt az ellenség hajóiba ütközve, azonnal explodálnak. Miután többnyire éjjel bocsátatnak a hajók ellen, nehezen kerülhetők ki. A védelem itt csak úgy lehetséges, hogy az a hajó oldalához illesztett legyező-alaku vas szerkezet 100—150 lépésnyi távolságban a víz alatt közeledő torpedót feltartja, mely aztán a bekövetkezett összeütközés folytán felrobbanván, kárt nem okozhat. Jelenleg az angol, francia, német és orosz hadihajók, háboru esetére csakis ilyenforma védelmi szerkezettel indulhatnak a szabad tengerre. Van azonban a torpedóknak még egy hatalmas ellenfele és ez a villamoság, melyvel bármily sötét éjszakán a tenger két angol mértföldnyi távolságban is fényesen kivilágítható, úgy, hogy még a legesekélyebb tárgyat is, mely a víz színén mutatkozik, azonnal észre lehet venni.

Paxton sorhajókapitány a múlt évi angol hajóhadit gyakorlatok alkalmával egy újabb szerkezetet mutatott be, mely bármily torpedó jármű közeledését éjjel vagy nappal lehetetlenné teszi. Ugyanis a megvédendő hadihajó körül erős vasodronnyal összekötött apró hengerek valóságos övet képeznek. Mibelyt a víz alatti torpedó, akár pedig valamely hengert megérinti, oly erős robbanás következik be, mely a veszedelmes ellenfelet azonnal megsemmisíti.

A mint már említettük, a torpedók gyakorlati

strong, vagy egyéb ágyúknak, s így a torpedók kétes használata magától el fog esni. Mostanák csak azért tartották fenn magukat a hadviselés céljaira szolgáló találmányok sorában, mivel a vértezett és páncélos hajóknak még a legerősebb acélhegyű ágyúgolyók sem tudtak véteni, s így a dynamit robbanó hatalmát kellett igénybe venni.

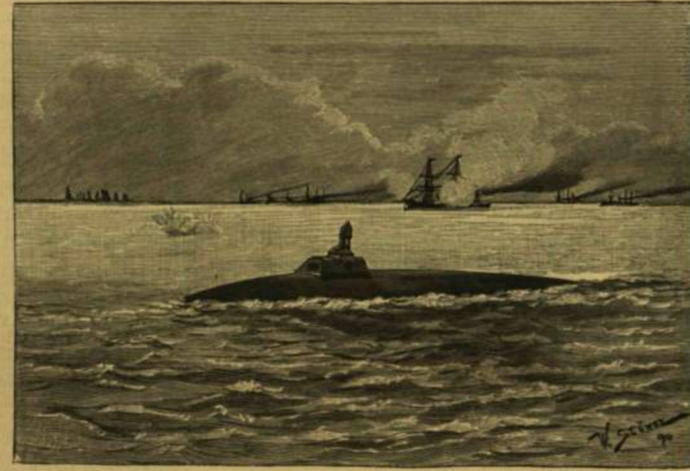
Az új löfegyverek tetszés szerint fokozható hord- és beható ereje itt is egy újabb korhoz kezdetét jelzi, melynek beálltával sok más fegyverrel és emberrel szerszámmal együtt a kétféle torpedó is el fog tűnni.

Egyelőre minden európai hatalmasságokéi közül alig van a világon kisebb-nagyobb hadsereg, melynek szertáiraiban torpedók ne lennének felhalmozva. De majd ezekkel is úgy tesznek, mint az osztrák-magyar sereg Wenzl-féle fegyvereivel, melyek még mielőtt használataba vétek volna, már is lomtárba jutottak, és ezelőtt három évvel darabonként 57 krajczárjával Dél-Amerikába eladták, habár beszerzési áruk 37 forintba került. A dél-amerikai apró köztársaságok mohón kaptak az olcsó és új puska után, de miután ezekhez való töltényeket nem kaptak, s ilyeneket maguk készíteni nem tudnak, mégis rosszul jártak a portékával, melyet ravasz és ügyes angol kereskedő-ügynökök nyakukba sóztak.

Igy leszünk valószínűleg a fumei Whitehead-féle torpedókkal, melyekért eddigél sok száz ezer forintot fizetgetünk.

SPANYOL TORPEDÓ A KIKÖTŐBEN HORGONYOZVA.

SPANYOL TORPEDÓ AZ ELLENÉGES HAJÓRAJ ELŐTT ELMERÜLVÉ.

alatti torpedók kérdésének megoldására ismét szép kísérletet tett. Az általa épített vizalatti hajó 24 méter hosszú s három méter széles. Két csavar segítségével mozog, melyeket erős villamos üteg indít. A villamos üteg egyuttal a robbanó anyagot meggyújtja. A hajóban három, esetleg öt ember is elfér. A hajó közepén (lásd az első képet) latszó nyílás a világosságot bocsátja be, alatta a parancsnok kamarája van, melyből a kormányt, nemkülönben a többi készülékeket tetszése szerint kezelheti. Ha a nyílás becsukódott, a hajóból a robbanó anyagot tartalmazó szekrény tódul előre, mely hegyével az ellenség hajóját megérintve, azt felrobbantja. E pillanatban maga a torpedó elmerül és csak később jön ismét a víz színére. A feltaláló, nemkülönben a spanyol hajóhad parancsnoksága, titokban tartják a robbanó anyag vegyészeti alkotórészeit, melyek elegendő erősek az ellenségi hajó vértezetét áttörni, anélkül, hogy a torpedóban kárt okoznának. Legfontosabb az elmerülési készülék, mely a torpedó gyors eltűnését a víz alatt lehetővé teszi. Meglehet, hogy ezzel minden eddigéig felmerült nehézségek megoldottak, Franciaországban is tétettek kísérletek a cherbougi kikötőben, tenger alatti torpedókkal, melyek hír szerint kitűnően sikerültek.

A másik kép a spanyol torpedóhajót ábrázolja, midőn az ellenség hajóhada szemellettára víz alá merül, úgy, hogy a golyók nem igen érhetik.

A lisszai véres nap óta, nagyobb tengeri ütközetek sehol sem fordultak elő, akkoriban pedig a vizalatti torpedók még alig voltak alkalmazásban és hatásukat leginkább kísérletekből ismerték. Az utolsó orosz-török háborúban, az oroszok a macsini Duna-csatornában fényes nappal a

alkalmazásának helyessége csakis az a legközelebbi háborúban lesz megbíráható, a midőn ki fog tűnni, vajjon mi erősebb, a torpedó vagy pedig az ellene felhasználható védelmi szerek, melyek azt ártalmatlanná teszik.

Vannak ezenkívül még szárazföldi torpedók is, melyeknek gyakorlati célját a legtöbb esetben nagyon is kétségesnek tartjuk.

Kétséget nem szenved, hogy oly helyen, hol az előrenyomuló ellenség feltartóztatásáról van szó, a föld alatt elásott torpedók nagyon hasznosak lehetnek, de a mai harcászati módjai mellett, alkalmazásuk legfeljebb erősített helyek és várak előtti terepek némi védelmére szolgálhat. Másféle előnyeit katonai célokra alig lehetne kimutatni. A párisi École d'Artillerie-ben (tüzérségi akadémián) tartott előadások alkalmával, d'Henret ezredes a szárazföldi torpedók alkalmazását veszedelmes kétélű fegyvernek nevezte, mely az ellenséget rendkívüli represszállákra kényszerítheti.

„Hogy az ellenséget, mely határainkat átlépte, mondá d'Henret ezredes, — az egész vonalon, minden lépten-nyomon szárazföldi torpedókkal fel lehetne tartóztatni vagy részben megsemmisíteni, úgy ez ellen semmi kifogásom sem lenne, de mi történik, ha a torpedók felrobbanása után, mely 2—3 ezer embert megöl, a többi aztán annál nagyobb dübvel támadja meg a védtelen népet; mi történik, ha az ellenség utászai a torpedók kihányása után ezeket most a mi veszedelmünkre másutt lerakják? Én a földi torpedót nem tartom lovagias fegyvernek, és használatát semmi szín alatt, de különösen nyílt harcmezőn, meg nem engedném.”

A hajóhad vértezett oldalai maholnap nem állhatnak ellen a légszesszel működő Arm-

EGYVELEG.

* Helgoland szigetén nagy vásárlásokat tesznek az üzérkedők, abban a reményben, hogy az új német kormány itt várakozt a kaszárnyákat fog építeni. Az addig értéktelen krumpli termelésre használt föld négyesgölgöt már is száz forintjával vásárolják össze, s a háztelkek ára is nagyban emelkedett.

* Méhek Amerikában. Az Egyesült-Államokban jelenleg mintegy 3 millió méhtelep van, melyekben évenként 60 millió kilogramm mézet termelnek körülbelül 40 millió forint értékben s e mellett 2 millió értéktű viaszt.

* A földön élő emberek összesen, tehát közel másfélezer millió lélek, mind elférnének egy német statisztikus számítása szerint a Bodeni-tó felületén, s nem is nagyon szorulna, mert egyre négy négyzetláb terület jutna. Ha a jég beszakadna alattuk, a tó vize csak 5 hüvelyknnyire emelkednék fel.

* Németország 50 legnagyobb könyvtárában jelenleg 12.700.000 könyv van, ugyanannyi angol könyvtárban 6.450.001, és Egyesült-Államok 50 legnagyobb könyvtárában 6.100.000. Ez utóbbiak azonban legrohamosabban szaporodnak, mivel könyvszerzésekre legtöbb pénzük van.

* Kelet-Afrika német részében ezüst pénzt hoztak forgalomba körülb. 80 kr. értékben. A pénz egyik oldalán a császár arcképe van testőr egyenruhában, másik oldalán oroszán.

* Igen érdekes virágot fedeztek fel a Tehuantepec szoroson. A virág színe naponként többször változik; reggel fehér, délben piros, este kék s csak délben illatos. A virág kúszó jellegű.

* Rablás villamosággal. Chicagóban nemrég két asszonyt az utczán rablók támadták meg s egy ércztárggyal megérintve elszédítették őket. Nagyon valószínű, hogy ez ércztárgy sodrony volt, melyet a gazemberek a villamvilágító vezetékkel hoztak kapcsolatba.

BÁRÓ RAUCH LEVIN.

(1819—1890.)

A horvát báni méltóság két képviselője halt el rövid idő alatt: pár héttel ezelőtt Mazsuranics, ki-ben a horvátok a költőt is gyászolják, most pedig báró Rauch Levin, ki néhez időnkben állt a horvát kormányzat élén, előbb mint báni helytartó, később mint valóságos bán. Ez időre esik a magyar-horvát kiegyezés. Rauch volt az első bán a kiegyezés meglötése után, s nagy rész jutott neki a magyar-horvát kérdés rendezésében.

Nyéki Rauch Levin báró 1819-ben Zágrábban született. Pomerániából származó családja először az erdélyi Szász-földön telepedett meg, a hol Rauch Dániel már a XVII. század közepén szerepet játszott. Fia, István, a törökök elleni harcban esett el, unokája, szintén Dániel, pedig Zágráb és Kőrösmegyék főispánja és al-bán volt. Levin báró nagypapja mint tábornok harczott Laudon oldalán. Levin báró tanulmányait Győrött és Zágrábban végezte s 1837-ben, a mikor kész ember volt, épen terjeszkedni kezdett az illyrizmus.

A mozgalom, melynek élén Gáj Lajos állott, kezdetben tudvalevőleg pusztán irodalmi mozgalom volt, mely azonban később mind határozottabb politikai színezetet nyert. Szét akarták szakítani a százados köteléket, mely Magyar- és Horvátországot összefűzte, s különösen a fiatal-ság hódolt a politikai fantazmagóriáknak. Magyar-gyűlölet és egy nagy délszláv birodalom eszméje voltak alapjai e mozgalomnak, melynek Metternich kedvezett. Az illyr mozgalom leküzdésére alakult 1841-ben egy horvát-magyar párt, a melynek élén gr. Draskovich Sándor állott, s a melyhez csakhamar Rauch báró is csatlakozott. 1842-ben ő alapította több barátjával a zágrábi kaszinót, mely az illyr Dvorána összes ellenségeit egyesítette s középpontja volt az unió híveinek. Az 1843-diki pozsonyi országgyűlésen Rauch bárónak volt alkalmja érzelmeit nyíltan kifejezni. Azt mondta ez alkalommal: „Én nem vagyok hibe sem az orosz kancsukának, sem az illyr forradalom vörös siphájának, de kerületi főnök alá se szeretnék kerülni, hanem a magyar nemzetnek jó királyhoz rendületlenül hű tagja óhajtok maradni.”

Ez érzelmeikért Rauch báró híven küzdött, mindaddig, a míg Jellasic fellépése a magyar-barát pártnak véget nem vetett. A szabadságharc alatt Rauch visszavonult Gréczba, s csak azután tért vissza hazájába, hol luzniczai, Zágráb közelében fekvő, birtokán gazdálkodott. Időközben nőül vette Sermaga Donata grófnőt.

Az abszolút uralom idejében az illyrizmus híveinek nagy részét elveszítette, az okosabb horvát hazafiak kezdték belátni, hogy politikai jogaikat csak Magyarországgal egyesülve vívhatják ki. Így történt, hogy a horvát gazdasági egyesület Rauch Levin bárót választotta elnökévé, de a választást az abszolút kormány nem erősítette meg.

A magyar-ellenes párt élén Soksevics bán állott, a ki nyíltan Jellasic barátjának vallotta magát. Schmerling bukása után újra szőnyegre került az unió kérdése, de a horvát független nemzeti párt, melynek élén Strossmayer püspök állott, Pestre küldött megbízottait olyan utasításokkal látta el, hogy a kiegyezés előre kizártnak látszott. Mikor pedig a dualizmus győzelme már biztos volt, akkor ezek az urak inkább az osztrák örökös tartományokkal akartak szövetséget kötni, mint Magyarországgal. A mint azonban megtörtént a koronázás, melyen Soksevicsnek szintén jelen kellett lenni, akkor látták az unió ellenségei, hogy erejüket túlbecsülték. Ekkor következett Rauch Levin ideje, 1867 június 27-én a király báni helytartóvá nevezte ki.

Az ő vezetése alatt indultak meg a tárgyalások a horvátokkal, hogy a Magyarország és Horvátország közti viszony szabályoztassék s törvénybe iktattassék. Rauch sok erélyvel vitte az előkészítés munkáját. A tulzó horvátok meg is támadták, erőszakossággal vádolták, s a közméniyt izgatták ellene.

A magyar-horvát unió megkötése után Rauch horvát banná nevezetett ki (1869-ben), egyszerűs mind valóságos belső titkos tanácsosa. A támadások nem szüntek meg Rauch ellen. A horvát ellenzék a legnyersebben lépett föl ellene. Viszont más oldalról azt vetették szemére, hogy a horvát tulzókat megfékezni nem tudta,

engedte azok megerősödését. Az elkeseredett támadások a zágrábi országgyűlésen, a horvát sajtóban napirenden voltak, s már budapesti lapokban is helyt találtak. Rauch e harc elől visszavonult, s 1871-ben lemondott a báni méltóságról, melyet Bedekovich Kálmán vett át, de szintén csak rövid időre.

Rauch évekig egészen távol tartotta magát a nyilvános élettől, a politikától és luzniczai birtokán mély elvonultságban élt, mialatt a horvát ellenzék még folyvást támadta, mint a kiegyezés egyik elősegítőjét. Ismeretes a horvát ellenzék szereplése, melylyel a magyarok iránti gyűlöletet hirdette és szította. A Starcevic-párt parlamenti szereplése a féktelenségek és botrányok sorozatával töltötte be Horvátország napi eseményeit, hogy végre vezérében ép oly botrányos módon semmisüljön meg. Horvátországba erős kéz kellett, s azt gróf Héderváry-Khuen Károlyban meg is találták.

Rauchnak újabb szereplésre nem nyílt tér. A magyar főrendiházban is, melynek tagja volt, csak ritkán jelent meg. Az utóbbi években pedig elbetegesedett.

Hazaifas törekvésének érdeme azonban megmarad mind a magyarok, mind a horvátok emlékezetében.

UTAZÁSOM PERSIÁBA.

Irta: DR. KÉGL SÁNDOR.

Persia a legérdekesebb keleti országok közé tartozik, hol a mindent nivelláló európai civilizáció még nem tudta eltörölni a hamisítatlan keleti jelleget. Éveken át előszeretettel foglalkozva a persa nyelvvél és irodalommal, élénk vágyat éreztem magamban a szép Iránt meglátni. Mai napság az utazás Persiába már nem jár annyira veszélylyel, mint annak előtte. Persia Bakun át igen könnyen megközelíthető, ámbár igaz, hogy Persiába érve, rá kell szánni magát az utasnak egy kis extra fáradságra is. Persiában ugyanis a Teheránból a Sah-Abdul-azimról nevezett szent helyre menő, alig másfél mérföldnyi, vasútvonalon kívül, nincs még vasút. Az utas kénytelen lóháton tenni meg az utat, Restet és Kazvint érintve Teheránig.

Utamat Konstantinápolyban vettem, mert a budapest-zimonyi vasut megnyitása óta ez a legrövidebb és egyszerűs mind a legérdekesebb út. Konstantinápolyban, hol az akkor ott tartózkodó akadémiai bizottsággal, — köztük volt tanárommal, Vámbéryvel, a híres magyar orientálistával,

Fraknoival, Ábel Jenővel és a kurucz világ történetírójával, Thaly Kálmánnal találkoztam, nyolcz napot töltöttem.

Az időt jól felhasználtam a sok érdekes látivalóval bíró török főváros meglátására.

1889 okt. 13-án vettem búcsút a török fővárostól, Batum felé indulva. A Lloyd-társaság «Orestes» nevű gőzöskére szálltam, mely a nevezetesebb állomásokat érintve, Konstantinápoly és Batum közt közlekedik. Midőn a hajóra szállás végett a Hotel de l'Angleterre káikjára a Lloyd-gőzöskék állomása felé tartottam, a török pénzügyörség egyik csolnakja állta utamat. Egy pohos török pénzügyör, piszkos kékszíni egyenruhában, átlépett a káikba, hol én voltam, és a podgyász átvizsgálásához fogott. Rendkívül nagy lelkümmertességgel kezdett a börtöndben levő ruhák közt kotorászni. Először Nicolas két kötetes francia-persa szótára akadt kezébe. Nagy figyelemmel kezdett a könyvben lapozgatni. Hiába igyekeztem megnyugtatni, hogy nem tiltott könyv, hanem egy ártatlan szótár. Hosszas lapozgatás után, mint valami veszedelmes portékát félretette, hogy lefoglalja. A szótár után egy kis zseb-revolverre bukkant. Diadalmas arccal tette le a kis ördöklő jószágot a persa szótár mellé. Megvallom, egy kissé zavarban voltam, hogy mikép segítek magamon. Szerencsémre eszembe jutott, hogy keleten a baksis mindenható. Zsebembe nyultam és egy husz piastertes (körülbelül két frt) ezüst pénz nyomtam a tul-szigoru török fináncz markába. A baksis csodát mivelt, az én finánczom maga sietett visszatenni a szótárt és a revolvert a börtöndbe, és maga is segített bepakolni az össze-vissza hányt holmit.

A hajóra érve egy kissé meglepett annak ódon külseje. «Orestes» ugyanis még a régebbi szerkezetű csavar-gőzöskék közé tartozik és kinézése nézve nem épen tetszetős jármű. Az első osztályban kevés utas volt; kivülem csak egy amerikai hittérítő, családjával, meg egy Indiába utazó fiatal angol foglalt ott helyet. A mily néptelen volt az első osztály, oly népes volt a fedélzet. Lehetett ott látni kelet csaknem minden nemzetiségét. Törökök, örmények, persák, cserkeszek, turkománok szorongtak egymás mellett. Voltak ott törökösen lefátyolozott nők, kis gyermekekkel karjukon, ormény asszonyok sajtászok ezüstös párta-szerű fejdíszszel. Cserkeszek hosszú sötét színű talárbán, harcziás szint kölcsönöz tölténydísszel mellükön. Persák a jellemző magas báránybőr sapkával fejkön, bokharai kereskedők, rettenetes nagy fehér vagy fekete színű turbánnal. Az egész fedélzet zsufolásig megtelt. Kü-

BÁRÓ RAUCH LEVIN.

lönösen az indulás perceiben kimondhatatlan volt a zibongás a szorongásig teli felületen. Igen sokan csak az utolsó perczen érkeztek. Mindenki a legjobb helyet akarta magának biztosítani, és volt láma, szitkozódás és heves szóváltás. A fedélzeti utasok maguk hozták az útra élelmet. A szegényebbek leginkább dinnyét, szőlőt; a gazdagabbak török pecsenyét és kenyeret, meg a nélkülözhetetlen fekete kávé.

A jobb módúak a magukkal hozott puha selymes szövésű párnákból ágat vetettek maguknak és kényelmesen hátra dőlve szívták a kigyószárú nargilt és itták a fekete kávé. Az indulás előtt sokáig fel s alá jártak a fedélzeten, érdeklődve az Ázsiá csaknem valamennyi népfajából összegyűlt sokaságot.

Mindjárt az első nap megismerkedtem egy khoraszáni persa kereskedővel, ki nagyon elbámult, mikor persül szótlan hozzá. Az első osztályban, hol, mint már említettem, velem együtt csak három utas volt, igen hamar megismerkedtünk egymással. A fiatal angol B., ki Persián át Indiába készült utazni, igen szótlan, magába vonult ember volt, szavát is alig lehetett hallani. folytonosan Forbes persa nyelvtant bújta. Egész más ember volt az amerikai hittérítő, kinek pedig, nagy családdal áldván meg őt a mindenható, több oka lett volna nehéz gondokra s tán búskomorságra is, mint a nőtelen fiatal angolnak; de az az egész úton folytonosan élcelt és jóízű adomákat beszélt el a kis-ázsiai török népeletről. Neje, egy kis termetű kővér asszonyka, folytonosan a babylvi és a többi gyermekekkel évelődött. A hittérítő, ki már tizenöt éve, hogy a kis-ázsiai Szaszulija nevű török város vidékén működik, szabadságról tért vissza terítől székelyre. Sok szegény sok gyermekkel bíró hivatalnok megirigyelhetné az amerikai hittérítőt, kik, ha nagy családdal bírnak, fizetési pótlékban részesülnek.

Érdekes volt hallani a gyermekek beszédét. Különösen a kisebbek félíg angolul, félíg törökül beszéltek. Angol igéket törökül konjugáltak és összekeverték az angol és török szavakat. A kisebbik fia egyszer így szólt: «if good olurszam mama sugar buy adak» — «ha jó lesznek, a mama cukrot fog nekem venni».

Kapitányunk, egy jó kinézésű pohos olasz, anyanyelvén kívül más nyelvet nem beszélt és így nem vehetett részt a két angol kedvéért angol folytatott társalgásban. A második kapitány igen művelt fiatal ember volt, ki anyanyelvén, az olaszon kívül jól beszélt francziául és angolul, sőt, a mi sok egy olasz embertől, németül is tudott egy pár szót.

Igen különösnek tetszett nekem kezdetben, hogy az Osztrák-Magyar-Lloyd-társaság hajóján az olasz a hivatalos nyelvi; németül, mint már említettem, a második kapitányon kívül, ki egy kicsit konyított a «der, die, das»-hoz, senki sem értett. Különös, hogy egy olyan nagy szubvenziót élvező társaság nem gondoskodik arról, hogy hajóján, a monarchia két országa közül, legalább az egyiknek a nyelve, ne pedig az idegen olasz, legyen a hivatalos nyelv. Nekem, hála olasz nyelvismeretemnek, nem volt a nyelv miatt semmi fennakadásom; de monarchiánkban nem mindenki tud Dante nyelvén.

Az utazásnak igen kedvezett az idő, az ég mindig felhőtlen, a tenger tükörsima volt. Midőn Trapezumban értünk, hol gőzcsúnk hat órát volt időzendő, a második kapitány tanácsára, hogy jó lesz a biztonság okáért a trapezunti orosz konzullal is láttamoztatni útleveleinket. B. fiatal angol partra szálltunk, azaz csak akartunk. Mert midőn esolnakunk a parthoz közeledtünk, a trapezunti rendőrség egyik tisztje néhány török esendőrel untunk állta és útleveleinket követelte. Átnézve azokat, megtagadta a partra szállást. Hiába iparkodtam megértetni a rend szigorú órával, hogy mi csak az orosz konzulátusba akarunk menni. Mindig az volt a felelet, hogy útleveleink csak Konstantinápolyra szól, és nincs benne egy jóta sem Trapezunról. Sokáig vitakoztam a rendőrtisztzel a rekkenő hőségben, végre is kénytelenek voltunk visszatérni a hajóra.

Ott aztán törtük a fejünket, hogy mi módon juthatnánk a török rendőrség tilalma ellenére is a városba? Végre B.-nek szerencsés ötlete támadt. Hamarjában egy névjegyre néhány sort irt a trapezunti angol konzulnak, hogy legyen olyan jó, küldje elénk egyik kavaszát. Tudvalevőleg keleten a kavasz szörnyen respektált egy symboluma a hatalomnak. A levelező lapot el-

küldtük egy kaikdsi-vel (csolnakon). Jól félőrai várakozás után visszajött a kaikdsi, azzal az izennel, hogy a kavasz a partron vár reánk.

Úgy is volt. Egy széles vállú, aranyujtásos, szépen alakított pisztolyokkal és handsárral fegyverzett alak állt a tengerparton.

Mikor a csolnaktól a partra szálltunk, egyenesen nekünk tartott és elég érthető angol-sággal adta tudtunkra, hogy az angol konzul vár reánk. Nekünk ugyan csak az orosz konzulátusban volt dolgunk, de azért nem akartuk mellőzni a szíves meghívást, annál kevésbé, mert reméltük, hogy felvilágosítást nyerhetünk az iránt, vajon nem lesz-e valami fennakadásunk a Konstantinápolyban uralkodó denga-láz miatt?

Trapezunt igen festői fekvésű város. A tengerrel nézve, lépcsőzetesen fekvő házaival igen szép látványt nyújt. Közelről azonban igen kellemetlen, piszkos egy hely. Utcái girbe-gurbák. A kövezet szörnyen rossz, kiáll, egyetlen kővekből áll. Jó sokáig kellett ide-oda kanyarogni a szűk, szemétdombokkal teli sikátorokon, míg végre az angol konzulnak csinos kertben levő lakához értünk. A konzul egy jó kinézésű, középkorú úri ember, igen szívesen fogadott és keleti szokás szerint, törökösön készítet fekete kávéval vendéglét meg. Mikor előadtuk neki, hogy mi járatban vagyunk, azt mondotta, hogy az újabb láttaozás nem szükséges ugyan, de azért jó lesz megtenni, mert orosz hatósággal szemben nem lehet elég óvatos az utas. Egy rövid félórát időzve a konzulnál, a konzulátus egyik angol iromkának kalauzálása mellett, kit házigazdánk egész készségesen becsóított rendelkezésünkre, az orosz konzulátus keresésére indultunk. Ennek részéről nem várt jó fogadtatást találtunk.

A jó fogadtatás által fölbátorítottva, B. azt is előhozta, hogy vadász-eszközöket és egy Lancaster-t vis magával, nem tudja meg van-e engedve a fegyver-bevitel az orosz-kaukázusi kormányzóságra? A konzul tagadólag válaszolt, de hozzá tette, hogy az orosz vámtarthatóság valószínűleg nem fog akadályokat gördíteni a fegyver bevitele elé, de biztonság okáért talán jó lenne a fegyvert szétszedve pakolni el.

Az orosz konzulátust elhagyva, a mellénk adott iromok és a kavasz kíséretében a bazár megtekintésére indultunk. A trapezunti bazár, jókora tért foglal ugyan el, de azért nem valami nagy az üzleti forgalma. Néhány szepmüvi keleti ékszer és gazdagon díszített lakon kívül jobbára importált európai gyártmányokat tartalmaz.

(Folytatása következik.)

A NÉMET CSÁSZÁR ANGLIÁBAN.

II. Vilmos német császár, kinek utazási hajlama már is példabeszédszerűvé lett, a jelen év nyarán, augusztus hó elején néhány napot Angliában is töltött. Nagyanja, az angol királynő s a többi családtagok ekkor a szép Wight-szigeten tartózkodtak, de a német császárt a család férfi tagjainak kíséretében több kirándulást tett innét s két ízben a közelékvő Portsmouth városban is volt, hogy az angol katonák és matrózok gyakorlatait, az európai fejedelmek hagyományos sportjait, megtekintesse. Ezekre vonatkoznak most bemutatott képeink is, melyek eredetije a helyszínen készült.

Az egyik kép a német császárt, az angol királyi család tagjait s a kíséretökben levő főurakat, bizalmas csoportban tünteti fel. Ebéd után vannak egy hajó fedélzetén (a mint már a tengerészeti egyenruhák is mutatják) a csoportokra oszolva beszélgetik meg a tengerészeti gyakorlatokat s talán más dolgokat is. Az angol királyi család tagjainak képei jól sikerültek.

A másik kép a Portsmouth mellett levő Whale-szigetről való, a hol aug. 7-én a kiváló vendég tiszteletére a világszerte mintaszerveinek ismert ágyutelen tettek különböző czéllövési kísérleteket. Az új szerkezetű Enfield-revolverrel 25 öl távolságra maga a német császár is többször lőtt s egy ízben eltalálta a középső pontot, éször pedig a körön belül lőtt. Nagy gyakorlatosságot tanúsított mindenben. Czéllövéseket tettek ezenkívül különböző ágyukkal, mozsarakkal és bombákkal; sorba járták a telepeket, volt bankett, díszelvonulás s más szokott ünnepességek, úgy, hogy a német császár csak késő este tért vissza a városba, nagy meglepetését fejezve ki az angol tengerészek különben is elismert ügyessége felett.

IRODALMI BEDLAM.

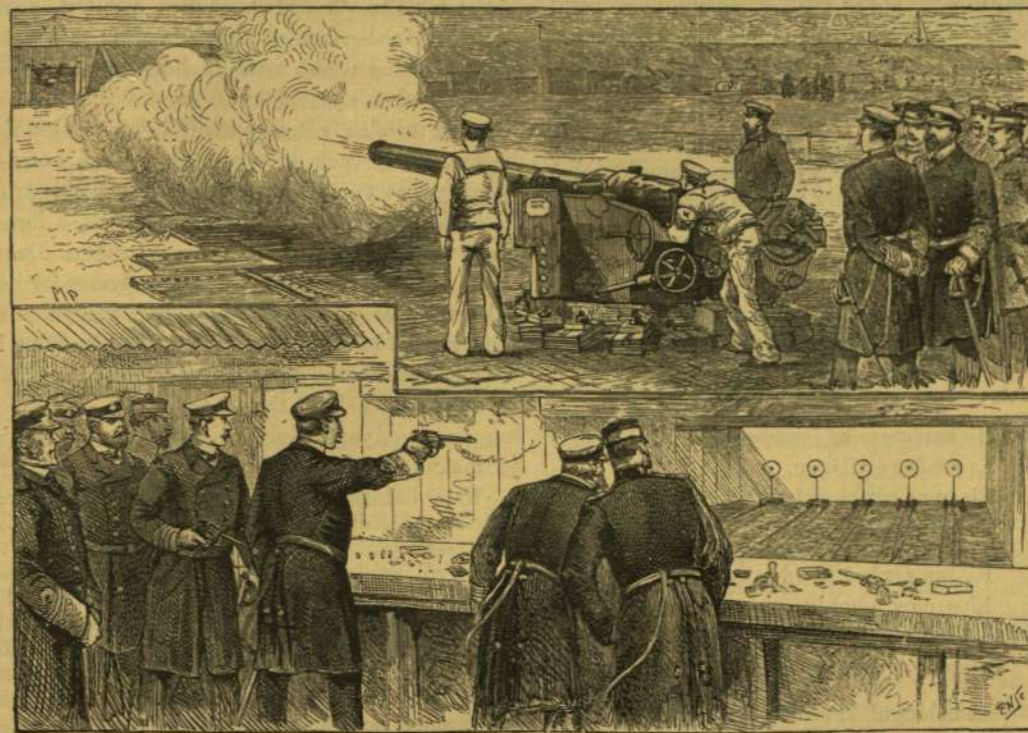
Nodier, a jeles francia bibliofil és akadémikus, továbbá a német *Adeling* «Geschichte der menschlichen Narrheit» című két kötetes művében, aztán *Brunet*, *Delepierre*, *Brigham* s még más francia és angol irodalombúvár szolgáltattak újabbban beces anyagokat a könyvszét azon ágához, mely az irodalom tébolyultjait, külön-czeit, vizionáriusait és mystikusait tárgyalja. Egy újabbban megjelent munka, «Les Fous littéraires, par Phylomneste Junior, Bruxelles, 1880» című, 256-ot sorol fel közülök, de még ez a szám sem mondható teljesnek. s hégzágossága első tekintetre is szembeötlő. Hiányzik benne p. o. *Hugó Károly*, a zseniális nemzetközi költő, kinek mértéketlen önbecsérete s bogari rég átlépték azt a határt, melyen túl már a pathologus kénytelen foglalkozni velök; hiányzik *Wagner Rikárd*, ki legalább is ép oly jogcímét szerzett a könyvszéteti statisztika e rovatára, mint az erotomaniakusnak nyilvánított *Michélet*; ellenben oly iró, mint pl. *Paracelsus*, a ki csak kora általános tudományos nézletének hatása alatt állott, mikor a mágia művelésére adta magát, ezért még nem sorozható szükségképen az örültek közé.

Természetesen az a határvonal távolról sem vonható ki teljes biztonsággal, mely az ép elme termékeit egy bomlott agy alkotásaitól elválasztja. Hisz a költészet maga is egy neme a «szent örületnek», és melyik poéta ivott valaha mélyebben a Pieridák forrásából, a ki összes szellemi erői teljes egységülvával dicsékedhetet volna. Szerencsére a legtöbb bolondnak is marad annyi esze, hogy — ne írjon, és azért nem szükséges nagyon messze elkalandozunk, ha az irodalom tébolyultjairól akarunk rövid vázlatot rajzolni, azzal a szükségesnek látású megszorítással, hogy e cikkekben csak olyanokról lesz szó, kiknek szellemi működése a lélek pathologikus állapotára határozottan rámutat.

De magát ezt a kóros lelkiállapotot is érdekesen befolyásolják azok a korezmék, melyek között kinyomatát nyerte, azok az uralkodó felfogások és előítéletek, melyek egy-egy század szellemében gyökerestek. A XVI. és XVII. század tévelygőinek kuszált elméjét többnyire a vallásos és tudományos mysticismus, a metafizika mélysegeinek köde burkolja, s képzeldésének tárgyai az isten lénye, a világ vége, a jövő élet s az ember erkölcsi viszonyai. *John Dé* (1527—1608) nemcsak az angyalokkal hitte magát egyes önképzeltetésben, de Erzsébet angol királynő koronáztatása alkalmából, hivatalosan is kikérték véleményét egy «szerencsés» nap ajánlása tárgyában. A francia *Davanne*, a mellett hogy a világ végét 1645-re jósolta meg, erősen síkra szállt ama nézete mellett is, hogy XIV. Lajos nem lehet XIII. Lajos fia. Örültségét világosan mutatja, hogy komolyan ajánlatot tett, hogy a regenszóval, Mazarinnal, az orleansi herceggel s az állam más előkelőségeivel együtt vessék be egy kemenczébe, s a melyikők főnixként sértetlenül jön elő a lángok közül, azt tekinték Isten pártfogoltjának s a népek fejedelmének.

Hazánkban is élt 1587 táján egy *Drabicius* nevű hóbertos német, ki posztókereskedőből profétává csapott fel, s derüre-burára jósolgatott. Végre annyira ment, hogy a uralkodó-házat is keményen megtámadta, mire 1671 július 10-én, akkori szokás szerint kezét levágva, lefejeztették.

1595-ből egy *Horst* nevű lipseii orvosról tudjuk, hogy képtelenségekkel tele könyvet irt egy 1586 decz. 22-én aranyfoggal világrajzott gyerekről, a kinek ezt a sajátját az csillagok befolyásának tulajdonította s megövendölte, hogy a római császár ki fogja úzni a törököket Európából, mire el fog következni az arany kor, mely ezer évig fog tartani. A legtöbb badarságot azonban a mysticismus híres atyja, *Swedenborg* hordta össze, a ki azoknak az érintkezéseknek nyomán, melyeket az Ur neki engedett más világok szellemeivel, heteken, sőt hónapokon át földerítette, hogy a Jupiter lakói nem fennállva járnak, sem nem esznek az állatok módjára, hanem kezeikkel támogatják magukat, hogy lábbaikra állhassanak, és minden harmadik lépésre oldalt fordulnak és hátra néznek, meghajtvá testöket. Hátnak sohasem mutatják. Alvás közben mindig a fal felé fordulnak, mely mellett ágyuk áll. Viszont a Mars lakói nem szájjukkal, hanem szemekkel beszélnek, a Vénuson lakók termete háromszorosan fejtüljü a — embé-

A NÉMET CSÁSZÁR ANGLIÁBAN. — CZÉLLÖVÉSI KÍSÉRLETEK WHALE-SZIGETEN, PORTSMOUTH MELLETT.

rekét; a holdlakók pedig hasukból, nem pedig tüdőikből képezik a hangot, s beszédök mennydörgésszerű.

A tudományos hóbertnak nem mindennapi neme volt a francia *Henrióné* sem, a mult század elején, ki jobba ügyre méltó fáradsággal adta magát a régiék suly- és hosszmereteinek kutatására, s egy 1718-ban az akadémia elé terjesztett emlékiratában komolyan kideríthetni hitte, hogy pl. *Ádám* testhossza 140 láb volt, s azótól az emberi természet magassága mind alább szállott, Noé már csak 50 láb magas volt. *Ábrahám* 40 és *Mózes* 25. *Herkules* csak a 12 lábót érte el. Nagy Sándor pedig nem haladt felül a 10 és fél lábát. Mindez abszurdumokat elcsúrt-csavart héber és görög szövegek kimagyarázásával vélte támogathatni.

Hasonló hóbertok jellemzik a phalanstere-rendszert híres alapítója, *Fourier* iratait, ki 80,000 évre tette boldogoknak vegetális pályáját, melynek hét-nyolczada alatt életének boldog korszakát éli, a mikor a föld népessége maximumát éri el, három milliórd lakossal; az élet-tartam átlaga 144 év lesz; a természet magassága 7 láb; 37 millió költő lesz, Homérrel egyenlő; 37 millió természettudós, akkora mint Newton és 37 millió vigjátékíró Molièrehez hasonló. És ugyanekkorra szám az alkotás minden terén, kitűnő tehetségekből, *Rafaelekből*, *Michel* Angolokból, *Rossinikből*. Hogy mért épen 37 és nem 36, vagy 38 millió, azt sejtjeni sem lehet.

A szociálista tanok gyors felburjánzása különben egész oskolóját teremtette meg az irodalmi tébolynak, vagy ha jobban tetszik, egész külön diagnózisát, mely ugyanakkor, mikor a tapasztalati módszerek és a pozitív világnézet a megismerés minden körében új és beláthatatlan látkört nyitottak az emberi szellem elé, másfelől az exaltált elméket igen könnyen tulzásokra ragadták el. *Fourier* tanítványa volt pl. a fantasta írók egyik legkülönzesebbike, a francia *Hennequin* is, 1848-ban a francia törvényhozás tagja, a ki azt akarta elhíthetni a világgal, hogy fején egy *aromalis kurtje* (tromepe aromale) van, melyen át a térben elterjedt lelek vele közlekednek, sőt rajzát és leírását is adta a különös szervnek. Ily módon érintkezett mint erősítő a Föld lelkeivel; beszél a Nap, a Saturnus lelkéről; s azt mondja, hogy a Hold lelke, elvált testétől, s most már csak egy rothadó csillagzat maradt belőle, mely a földre nézve ezer bajnak a forrása. Ily rögeszmékkel sétált a szerencsétlen az utcákon, újjával jeleket írogatva a levegőbe, melyek előtte állítólag látható betűk alakját öltötték fel.

A jövő életben *Hennequin* szerint a legjobb emberek asszonyokká lesznek, és azután alistenekké. Ime egy mutatvány ez örültségekből:

«Napoleon császár, — írja egyik művében, — az utójjára előléptetett al-isten, halála után az alsó rétegből egyenesen a 7-dikbe ment át, de 1821-től fogva 86 évet kell itt töltönie, mint asszonynak, mielőtt hivatalát gyakorolhatná...

Aránylag ritka lélek van al-istenné rendeltetve. Én az leszek (írja önmagáról) a felsőbb világban töltött 7-dik fokú asszonyi létem után. Mint 30-adik al-isten fogok a Vestába lépni.»

Ma már kevés tébolyultnak jut eszébe isteni küldetés czime alatt tűzni üres fantazmagóriát, nem is a theologiai és kozmologiai nagy problémák foglalkoztatják többé az irodalom elmeháborodottjainak tollát. Inkább a monomania s az idegbaj ejtik zsákmányul gondolkodásuk elferdült világát, s a végzetes befőzés nem ritkán az öngyilkosság, mint a hogy a máskülönbben tehetséges francia író, *Gérard de Nerval*nál (1808—55), kit valóságos kiadóinak reklámjai és a pajtáskodás dédelgetése rontottak meg. Egy farsangi éjszakán meztelenül találták fel az utcán. Elmeöngy-intézébe vitték, hol csakhamar vissza is nyerte józan elméjét, de újra megzavarodott. Annak idején a «Revue de Paris»-ban le is írta egy rohama alatt érzett benyomásait. Ebben különben egy 13 év előtt meghalt párisi író, *Gegne* is követte, a ki egy alkalommal a párisi választók szavazataért mint «egyetemes, természetfölötti és örökös jelölt» versenyzett, s a ki a «bolondok bárója» néven írta meg tébolydában való tarzókodását.

A monomaniakusok névsorát gazdagítja *Machado* portugál tudós is. Ez egy egész termet töltött meg madarakkal, a madárvilág hosszas tanulmányozása után oly rendszert állapított meg, melynél fogva az állatok erkölcsi és természeti hajlamait a forma, a szín és csőr vagy tol-

lazat analógiái szerint vélte meghatározhatni. A legmesszebb menő részletekig terjedt ki tanulmányozása a tollak és csőrök színére nézve, s ebből a legfurcsább következtetéseket vonta ki. Például, hogy a majomnak előnye az ember felett, hogy nem bírja a beszédet, s hogy az embernek épen nem szolgál büszkeségére egyenes állása.

Többé-kevésbé az örültség bélyegét viselik még irataikban a nyugalmazott osztrák tábornok, *Frouy*, ki az 1815-iki német-alföldi hadjáratból irt művében a legbizarrabb kitéréseket enged meg magának, az irásjelék és az orthografia szabályaival szemben souveraini megvetést tanusít; s a mi legérdekesebb, könyvének huszonkét fejezete közül mindenik — egyetlen novellából áll; az 1819-ben meghalt német novellista *Wezel*, ki 39 éves korában esztét vesztve, emberkerülővé lett, haját és körmeit rendkívülre növesztette s *istennek képzelte magát* és könyveit ezímen adta ki «*Opera dei Wezelii*»; *Hoverlandt* történetíró, ki nem kevesebb mint 117 kötétét irt össze, s a meslett majdnem *Ádám* kosztümében végezte nyilvános sétáit; *Mollard* egy cour-bevoie-i fodrász, a ki a feletti bánatában örült meg, hogy nyelvészeti reformjait a francia akadémia nem méltatta megérdemelt figyelemre; s szintén francia *Lebarbier* (meghalt 1836), kinek specialitása az általa úgynevezett «Dominatmosfera» volt, t. i. az a tudomány, mely a légköri viszonyokat szabályozza, s e hitében roppant vasbottal járt-kelt mindig, s azzal izgatta a szeleket s idézett elő szárazságot vagy esőt.

Nem mindig ily kisszerűen nyilvánul az irodalmi téboly, egy egy úrtalan hóbert nevetésében. Vannak megrázó tragikumok is, melyek az emberi részvét minden húrját fájdalmasan érintik. Megható példa a *Milman* amerikai ügyvédé, ki rettető katasztrófa következtében vesztette esztét. Épen esküvője kitűzött napján jegyesét, abban a pillanatban, midőn az oltár elé volt lépendő, a villám agyoncsapta. A boldogtalan véglegny fájdalmában esztét vesztette, de világos pillanataiban sikerrel foglalkozott ezután is irodalommal.

Talán nem kevésbé megrendítő egy *Reveronius* nevű szegény ördög esete, ki miután meglehetősen szünetarabot és regényt összeirt; végre beállított egy nap a párisi Feydeu színház igazgatójához, hogy engedjék meg neki valamely drámai műve felolvasását. Megnyerve az engedélyt, pontosan megjelent a próbán kézirataival kezében, s a lehető legkomolyabb hangon elkezdte drámája személyeinek nevét olvasni: «Első béka: X. X. úr, második béka N. N. ur. Első gyík: Z. kisasszony, stb.» Tovább nem hallgatták a szerencsétlent, elhúrozták az örültek házába, honnan ki sem jött többé.

Vajon miben áll tulajdonképen az irodalmi téboly kinyomata? Eltekintve az eszmei tartalom logikai fogyatkozásaitól, az lehet mondani, hogy némileg a styl bizonyos sajátságoságaiban is, a minő p. o. a kikezdések túlságos használata a csillag-jegyzetek bő alkalmazása, s ugyanez a zárjelekre nézve is, melyek a konstrukciót szét-

Battenberg Henrik hg. Vilmos császár. A walesi hg. Connaugh hg. Az edinburghi hg.

A NÉMET CSÁSZÁR ANGLIÁBAN. — TÁRSALGÁS EBÉD UTÁN A HAJÓN.

Hírnevess hevesmegyei Balogh Poldi karmester vezetése alatt.

A Mayrhofer-kávéháznak Czigány-Zenekara (Dohány- és Nyár-utczák sarkán).

Hírnevess hevesmegyei Balogh Poldi karmester vezetése alatt.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent és minden könyvtárnál kapható:

ÁLLATGYÓGYÁSZAT

avagy a lovak, szarvasmarhák, juhok, keoskék és sertések s egyéb hasznos háziállatok betegségeinek megismerése s gyógyítása.

Állatorvosok, falusi gazdák és gazdatisztek számára

írták
EISENMAYER SANDOR
és
GÖBEL COELESTIN

Negyedik kiadás.

Ára füzve 80 kr.

Walla József

czementáru-gyára
építési anyagok raktára

Budapest, VII. ker., Rottenbiller-utca 13. sz.

Vállalkozik:
Granitterazzo,
Betonirozások,
Csatornázások,
Szökőkutak,
Czementlapok és
Mozaik lapokkall
kövezések
elkészítésére stb. | Raktárt tart:
Kerámit lapok,
Kelheimi lapok,
Mettlachi lapok,
Terracotta-aruk,
Kőfedélpép,
Tűzálló téglák,
Kémény rakványok-
ból stb. |
|--|--|

Gyári raktára a gartenai Portlandi cement és vízhatlan mész-gyárnak. **STEINZEUGRÖHREN** Gyári raktára a gartenai Portlandi cement és vízhatlan mész-gyárnak.

Brandt Rich. gyógyszerész

svájci labdaccai

10 év óta tanárok, gyakorló orvosok s a közönség által mint olesó, kellemes, biztos, ártalmatlan házi- és gyógyszer alkalmazva s ajánlva. Kipróbálták:

Dr. prof. Virchow R.,
Berlin,	Dr. prof. v. Frierichs,
Berlin (f).
„ v. Gletl,
München (f).	„ v. Seanzoni,
Würzburg.
„ Reclam,
Lipsee (f).	„ Witt C.,
Kopenhaga.
„ v. Nussbaum,
München.	„ Zdekauer,
Sz. Pétervár.
„ Hertz,
Amsterdam.	„ Soederstätt,
Kasan.
„ v. Korczynski,
Krakó.	„ Lambi,
Város.
„ Brandt,
Kolozvár.	„ Forster,
Birmingham.

az altest szerveinek bajaiban, máj- és aranyeres betegségekben, rendetlen székelésnél, makacs székrekedésben s az ebből eredő bajokban, mint. Fejfájás, szédülés, mellszorulás, nehéz légzés, étványhiány stb. Brandt Rich. gyógyszerész svájci labdaccai, enyhe hatások miatt, a nők legbiztonságosabb használatát s az erős, maró hatású savaknál, keserűízűeknél, cseppenként, mixturáknál stb. többre becsülnendők.

Kellő óvakodás végett a vevő közönséget még különösen arra figyelmeztetjük, hogy a forgalomban, csalódságig hasonló esomagolású svájci labdaccai is vannak. A vételnél, a doboz körüli használati utasítást lebonvta, mindig meg kell nézni, hogy a doboz csimlapja a föntebbi lenyomatot: egy fehér keresztet vörös mezőben s Brandt Rich. névadárását önteti-e el? Még arra is különösen figyelmeztetünk mindenkit, hogy Brandt Rich. gyógyszerész svájci labdaccai, melyek a gyógyszerárakban kaphatók, csak 70 kr-os dobozokban (kisebkek nincsenek) árdatnak el.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent s minden könyvtárnál állkapható

A törvényhatósági közigazgatás kézikönyve.

A fennálló törvényekből és rendeletekből rendszeresen összeállította
GRÜNWARD BÉLA.

- Első rész: A közigazgatás feladatai.**
I. kötet: A közigazgatás és a személyi élet.
II. kötet: A közigazgatás és a gazdasági élet.
III. kötet: A közigazgatás és a gazdasági élet (folytatva). — A közigazgatás és a társadalom. — Gyámi és gondnoksági ügyek. — Igazságszolgáltatás. — Katonai ügyek.
Második rész: A közigazgatás közegei a törvényhatóság körében
IV. kötet. (befejező): A község. — A törvényhatósági joggal felruházott város. — A vármegye.

Harmadik, bővített és javított kiadás.

Ara füzve 12 frt.

A négy kötet csak együtt kapható.

VASÁRNAPI UJSÁG

36. SZÁM. 1890.

BUDAPEST SZEPTEMBER 7.

XXXVII. ÉVFOLYAM.

Előfizetést feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG évi egész évre 12 frt. POLITIKAI UJDONSÁGOK egyúttal: fél évre — 6 • Csupán VASÁRNAPI UJSÁG egész évre 8 frt. fél évre — 4 • Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK egész évre 6 frt. fél évre — 3 • Külföldi előfizetésekre a postai illetékek megfizetésével is csatlakoztatandó

SZABÓ KÁROLY.

(1824—1890.)

A MAGYAR tudományosságának, névszerint pedig a forrás-kutató és ok-nyomozó történetírásnak ismét egy nagyérdemű, kitünő bajnoka hunyt el Szabó Károlyban, ki augusztus 31-én végzébe bámulatos tevékenységű életét Kolozvárrott, az erdélyrészi kis Athénében, melynek ő egyik méltó irodalmi büszkesége volt.

Az «örög erős kis szittya», mint jó ismerősei nevezgették, azoknak a tudósoknak volt egyike, kik testtel-lelékkel adják oda magukat egy hivatás betöltésének, melyet hajlamuk szerint maguk választottak s kedvvel, lelkesedéssel töltöttek be. Ez magyaríthatja meg csak az ilyen férfiak nagy munkabírását, s azt a rendkívüli szívósságot, melylyel föladatukon csüggni tudnak. Neki a történelem kutatása volt e választott hivatása, és pedig fájának, melyhez rajongó szeretettel ragaszkodott, a történetét, melynek nem sok van hozzá hasonló művelője; azon részének pedig, melyet ő választott speciális tanulmánya tárgyául, bizvást állhatjuk, nincs egy sem. Örökké kutatott, tanult, dolgozott. Nem jutalomért, nem dicsvágyból, hanem gyönyörűségéből. A munka volt az eleme attól kezdve, hogy az irodalmi térre kilépett, egész haláláig.

Szabó Károly életirai adatait az előtt már huszonhat évvel közzé tette a Vasárnapi Ujság, mivel ő már akkor is legjelentékenyebb történetíróink sorában állt. 1824-ben december 14-én Körös-Tarcsán, Békésmegyében született, hol atyja református lelkész volt. A debreczeni főiskola bevégezése után, 1843-ban jogot hallgatni Késmárkra, majd gyakorlatra Pozsonyba ment s az ügyvédi vizsgát Pesten tette le.

Már ez időben nagy szeretettel foglalkozott a görög nyelvvél és irodalommal, a minek történetírói pályáján is rendkívül nagy hasznát vette, de önállólag is úgy művelte, hogy mint hellenista is a legelső rangnak közt foglalt helyet irodalmunkban.

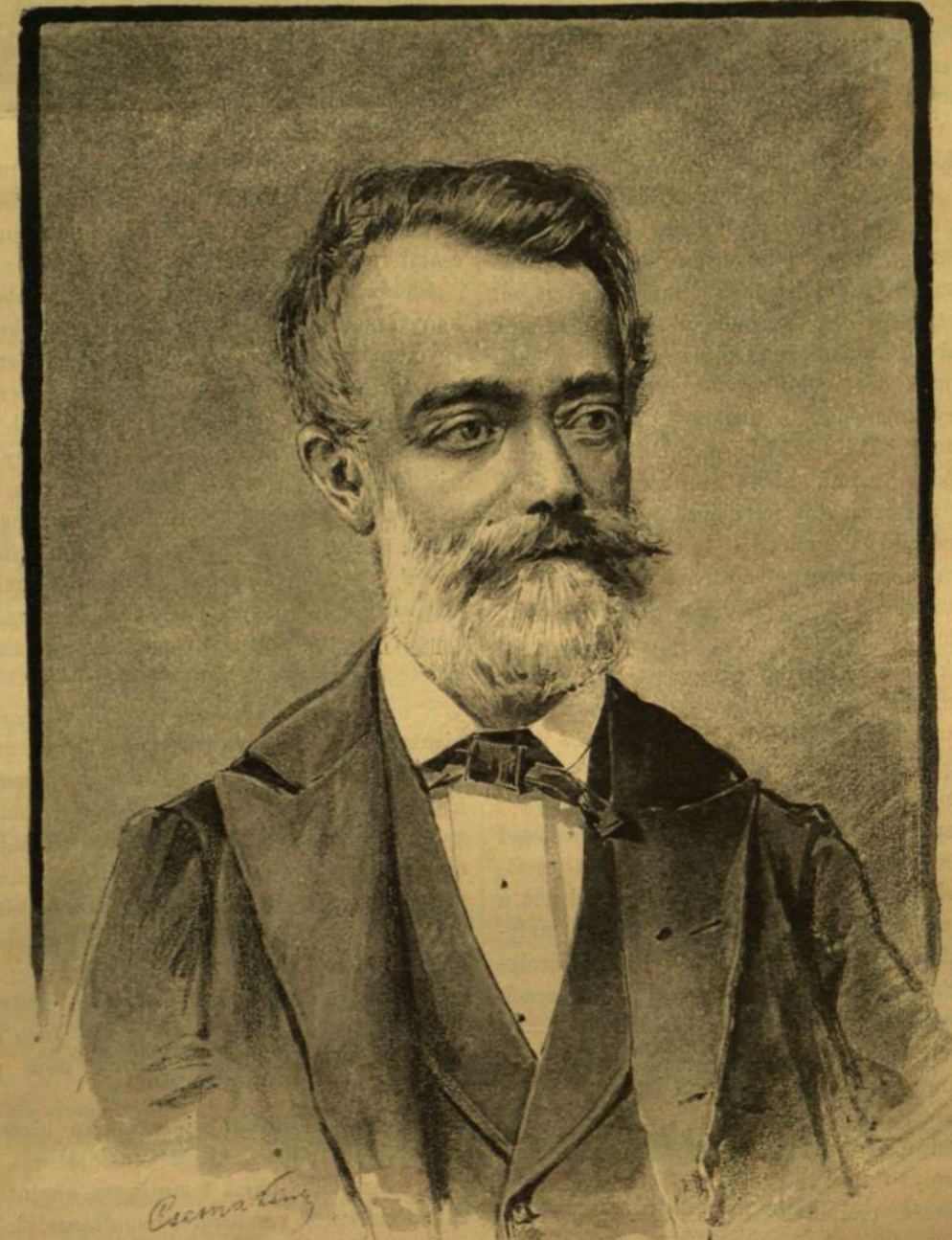
A «Tengerre magyar!» kezdetű junyító szótát őt is a tengerész pályára vitte, s ő be is fejezte Fiumében az első tanfolyamot; de itt oly súlyos betegségbe esett, hogy e tervével föl kellett hagyania. Mint lábadozó fordította atyja házánál Thukydidest. Felgyógyulása után Pestre jött s tevékeny részt vett a Toldi Ferenc «Magyar tudósok tára» című vállalatának szerkesztésében, melynek célja volt az összes magyar írók életét és munkáik jegyzékét közre adni, de mely

óriási munka csak a H. betűüg haladt s eddig is nyolcezer ívrét kötetet vett igénybe.

Ugyanekkor részletes bírálatot írt Sophoklesnek Szücs J. által fordított művéről, e nagy görög tragédiáirónak, nemkülönb Euripidesnek maga is lefordítván néhány színművét, melyek a Kisfaludy-társaság «Hellen könyvtára»-ban jelentek meg. 1848 utolsó felében Bajza politikai napilapjánál dolgozott, a harczi mozgalom azonban őt is magukkal sodorták.

1850-ben gróf Teleki Józsefnek titkára lett, s mint ilyenek jelentékeny része volt a tudós gróf monumentális munkájának, a «Hunyadiak kora»-nak adatgyűjtésében és sajtó alá rendezésében. Egész a gróf haláláig, ötödfél évig, e földetának élt s gondozta az első öt kötet s az ezekhez tartozó 12 kötetnyi oklevél kiadását, s Teleki halálával a még hátralevő három kötet kész anyagát is ő állította össze s ő fejezte be.

Ez nyerte meg őt állandóan a történetírói és

SZABÓ KÁROLY.

Ellinger Ede fényképe után rajzolta Cserna Károly.